

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНА ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

БИБЛИОТЕКА

ИЗДАНИЕ НА НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

2'2008

ГОДИНА XV

ISSN 0861-847X

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНА ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

БИБЛИОТЕКА

ГОДИНА XV. 2'2008

ГЛАВЕН РЕДАКТОР АЛЕКСАНДРА ДИПЧИКОВА

РЕДАКТОР ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ, АНЕТА ДОНЧЕВА,
АНИ ГЕРГОВА, АНТОАНЕТА ТОТОМАНОВА, БОРЯНА ХРИСТОВА,
ДОНКА ПРАВДОМИРОВА, ЕЛЕНА ЯНАКИЕВА, ЕЛИСАВЕТА МУСАКОВА,
НИНА ШУМАНОВА, СТОЯНКА КЕНДЕРОВА
ДИЗАЙН АНИ КОЛЧЕВА

ПЕЧАТНИ КОЛИ 4. ФОРМАТ 16 / 70 X 100. ТИРАЖ 360.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ.

БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88

ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 988 28 11 (304, 206).

E-mail dipchikova@nationallibrary.bg; peturveli4kov@abv.bg

ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ 2008

РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ. ISSN 0861-847X

Хонорари не се изплащат. Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст.
Приемен ден за автори — сряда от 14 до 15 часа.

Съдържание

Актуално

АНИ ГЕРГОВА

5 Държавна политика и
библотечна стратегия

ЕВГЕНИЯ РУСИНОВА

12 Съвременната читалищна
библиотека: опит за
проблематизиране

БИСЕРА ДЖИВОДЕРОВА

20 За делегираните бюджети
и училищните библиотеки

Юбилей

МАРИЯ МЛАДЕНОВА

21 Възпитан съм да бъда пряк
и принципен. Интервю с
проф. дпн Юрий Николаевич
Столяров

ДИМИТРИНА ХРИСТОВА

27 Книгите
са моят живот

Минало

ЖАК ЕСКЕНАЗИ

29 Езикознанието в книжната
продукция на Възраждането
(1806-1978)

ПЕЛО МИХАЙЛОВ

34 Проф. Анастас Иширков
като библиограф

**125 години РБ „Пенчо
Славейков“**

КРИСТИАНА ДИМЧЕВА, ОГНЯН АНТОВ,
ЮЛИАНА КРАЙЧЕВА

39 Библиотеката – мост между
столетия

41 Предизвикателство е да
правиш нещо различно.
Интервю с Емилия Милкова

Събития

ЕЛИСАВЕТА МУСАКОВА

44 Международна конференция
на библиотекарите
на ръкописни колекции

ВИКТОРИЯ РОГЛЕВА

48 Великотърновски страсти за
автентичната версия на
„Солунският чудотворец“

Отклик

50 НИНА ШУМАНОВА

50 За биографията и
биографските източници –
един професионален анализ

ТАТЯНА ЯНАКИЕВА

52 За Елена Янакиева и
книгата ѝ

ЕВГЕНИЯ РУСИНОВА

54 Библиотечните
изследвания

57 Лечебните свойства на
растенията

Нестинари

ВИОЛЕТА БОЖИЛОВА

58 Научно-документален филм
на СВУБИТ „Ритъмът на
времето“

ЕЛХА ДЕНЕВА

61 Нови справочници
в НБКМ

Честито!

*Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“
поздравява **ст.н.с. Кремена Зотова** – водещ
специалист в областта на библиографознанието
с изключителни заслуги за развитието на
библиотечно-информационните науки, създател
на съвременния модел на ТНБ и дългогодишен
ръководител на Центъра за национална библиография,
по случай юбилейната ѝ 80-годишнина.*

*Искрени пожелания за добро здраве
и силен дух през очакващите я дни и години!*

ДЪРЖАВНА ПОЛИТИКА И БИБЛИОТЕЧНА СТРАТЕГИЯ

АНИ ГЕРГОВА

Периодът на преход към демократия: държавата се променя, изоставени от нея, библиотеките също се променят

През 90-те години на XX век държавната политика осъществява решителен обрат. Нейните усилия се съсредоточават към преобразуване на управлението и към трансформации на икономиката, призвана да се подчини на пазарните принципи. Обществото, партийно-политически разсредоточено и понасящо последствията от ходове на често сменящи се правителства, охлажда в интереса си към книжнината и четенето.

Дейностите на библиотеките, традиционни, многобройни и повсеместно изградени, също се променят. От йерархизирана и централизирано управлявана система, организацията на библиотечното дело се преориентира към бърза и в известен смисъл хаотична децентрализация. Разроилите се самостоятелно действащи библиотеки чувствително намаляват по брой, а „закрепилите се“ имат за цел да оцеляват с оскъдно отпускани средства за издръжка и без инвестиции за материално-техническата база и сградния фонд.

По същото време на хоризонта на библиотечната перспектива по света се е наложила и се налага идеята за компютризация на процесите, свързани с разпространението на информация. Тази идея, позната и на българските библиотекари, първоначално разпластява двустранно интересите им – едните отстояват да бъдат запазени тради-

ционните професионални намерения, другите насочват към спешно въвеждане на информационните и комуникационните технологии. Както в мита за римския бог Янус библиотечната общност гледа едновременно в двете посоки, но няма сили да тръгне по нито една от тях, а камо ли да ги успореди. Принадлежащите ѝ специалисти се делят на библиотекари и на информационни работници, както е назван създаденият през 1991 г. техен съюз. Желанието да се определи цялостна библиотечна стратегия в проектите НАБИМ, „Шанс за българските библиотеки“ и др. остава неосъществено и резултатите частично постигнати. Предлаганите проекти за Закони за библиотеките умират преди раждане.

Причините за чувствителното изоставане на българските библиотеки от световните и европейски изисквания са многобройни и трудно преодолими, защото реално мислещите за бъдещето в тях се оказват малочислено ядро, защото малко са образованите библиотечно-информационни специалисти, които имат воля да се приобщат в професията заради ниското заплащане на труда и ограничените възможности за израстване в кариерата. В доклада „Милениум 2000“ на европейската програма за библиотечна икономика LIBECON българските библиотеки са на последно място по финансови показатели от 29 държави в Европа.

Около 2000 г. започват да се проявяват някои признаци, че започват да се надмогват посочените негативни

обстоятелства. Обществото у нас като че ли придобива увереност в перспективата да се превръща в информационно. В битността на гражданите, на институциите, на водещи фирми навлизат по-масово електронни и комуникационни технологии, по-често просветват компютърни екрани. В процеса на подготовка и приемането на България в Европейския съюз държавните власти се насочват към информатизация на различните сектори на обществения живот. Библиотеките като институции обаче остават тяхна второстепенна, дори третостепенна грижа. Недостатъчно са обществено оползотворени техните материални и професионални ресурси. Търсени са главно от учениците и студентите, съставляващи 60% от читателите. Библиотечните фондове остаряват, тъй като новите постъпления са ограничени или липсват. За периода 2003–2005 г. 22% от библиотеките не са закупили книги, а 30% не са абонирали нито едно периодично издание. Новите електронни технологии обидно недостатъчно навлизат в библиотеките – 70% от тях нямат компютри и само 6% от тях предлагат достъп до интернет. Електронният обмен на библиографски данни се извършва в ограничени обеми и между малко на брой библиотеки.

И все пак. Има промяна в библиотечната общност, която започва повече и по-активни действия. Организира наред с националните и международни конференции. Изнесе-ните на тях доклади от български и чуждестранни участници и съпровождащите ги дискусии поставят библиотечните проблеми на съпоставително равнище, дават генерални и конкретни идеи за перспективното им решаване. Разширява се контактът с библиотечни чуждестранни сдружения (по проекта Library sisters), осъществяват се пътувания и обмен с чужбина на редови библиотекари, нараства университетският обмен на студенти по библиотечно-

информационни науки. СБИР се консолидира около възможността да бъдат алармирани и ангажирани държавните власти. През месец май 2006 г. се организира Седмица на българските библиотеки, официално открита в Народното събрание. Създават се предпоставки за законодателна инициатива, която чрез своите регулативни действия да промени библиотечната реалност. Тъй като третият панел на настоящата конференция е посветен преди всичко на нея, тук ще си позволя само да пожелаая натрупаният опит, уменията и ентузиазмът на библиотечните дейци да не останат отново пред прага на Народното събрание. Основания за такава надежда дават и обществото, и държавата.

Какво е новото в актуалната държавна политика по отношение на библиотеките?

Забелязва се желание на управляващите или поне на част от тях да се промени състоянието на българските библиотеки. Водещ инициатор в това направление на политиката е Министерството на културата, подкрепяно от СБИР и от негови чуждестранни партньори. Разработват се и влизат в действие съответните програми.

През 2005 и 2006 г. в съответствие с проекта „Помощ за библиотеките“ ежегодно са им предоставени по 100 000 лева. През 2007 г. на две конкурсни сесии по програмата „Българските библиотеки – съвременни центрове за четене и информираност“ се разпределят средства за обновяване на фондовете им с книги и с други информационни източници. В съответствие с официално утвърдени правила не малка част от библиотеките – 1665 на брой, подготвят конкретни проекти, за които освен исканите държавни средства осигуряват и местни или от други източници в размер на 30% от общата сума. Назначените комисии, чийто

състав е от експерти и общественици, по обективни критерии одобрява 1317 проекта. Размерът на отпуснатите финанси възлиза на 1 999 892 лв. Всяка от кандидатстващите библиотеки получава информация за съдбата на своя проект, предоставена от Дирекция „Книга и библиотечно дело“ на Министерството на културата, и одобрените сключват договор, съгласно който поемат отговорността за осъществяване на планираното. Обобщената равностметка на тези процедури установява, че най-голям е броят на подпомогнатите читалищни – 822, и на училищните библиотеки – 377. По размер на субсидиите водещи са регионалните библиотеки и музеи, общинските библиотеки и Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“. Тя получава подкрепа освен за своя фонд и за проекта „Даряваме българска книга за света“.

Краткият коментар, който заслужава тази инициатива, е следният:

- даден е стимул на разнородни и с различна административна подчиненост библиотеки – не само на Министерството на културата (регионални, общински, на читалищни настоятелства), но на Министерството на образованието и науката (училищни), на Министерството на отбраната (към военни клубове);

- постигната е обхватна ангажираност на самите библиотекари, издирили и подбрали в проекти предложения за конкретни покупки, провели консултации с регионалните библиотеки, осигурили допълнителните средства. Част от предложенията показват добра проектна култура, но има и такива, за които още много би могло да се желае;

- утвърждава се статутът на 27-те регионални библиотеки в областните центрове, които в съответствие с Постановление № 80 (с изменения на ПМС 153) на Министерския съвет от 2006 г. се превръщат във водещи по отношение на териториалната библиотечна мрежа,

подпомагат библиотечно-информационното обслужване в прилежащите в региона общини;

- ангажира се вниманието и се активизират местните власти – общински, читалищни, просветни, ведомствени и стопански – в полза на библиотечната дейност;

- потвърдено е гледището за необходимост от тясно взаимодействие между библиотеките, издателския сектор и книготърговията. Самата програма съвместно е инициирана. За да бъде облекчена нейната процедура, Съюзът на българските издатели подготвя каталог, с който известява книги на своите членове, налични в книготърговията. Опасенията, че това ще стесни избора на библиотекарите, не се оправдават. Комисиите по конкурса се ръководят от предписанието издателското присъствие в проектите да не е доминирано от един или два производителя;

- относително ограничен е броят на библиотечните проекти, насочени към информатизацията на дейността и към електронен национален и международен обмен.

Накратко казано, библиотеките получават изключително необходима съживителна „инжекция“, окуражават се, че такъв род държавна и обществена грижа и в бъдеще ще се полага. Библиотечната общност по-уверено се надява на предстоящо утвърждаване на законодателни и нормативни разпоредби, с които да се радикализират организацията, статутите, финансирането, материалната база, персонала на видовете библиотеки и на техните мрежи. В дълг към бъдещето си ще останем обаче, ако не подготвим, обсъдим и разгласим собствена библиотечна стратегия.

Какво по принцип е съотношението между политиката, провеждана от държавата, и библиотечната стратегия?

Както библиолозите твърдят, „на-

всякъде и всякога писаното слово е преди всичко политическо и социално явление” (цитат от труд на проф. Робер Естивал). Това означава, че писмената и сродните ѝ комуникации, в които библиотеките се включват, са непосредствено свързани с държавните политики, но все пак са самостоятелни, имат свои специфични функции и организация, цели и подходи. Библиотечната политика и нейната стратегия защитава и налага широк ценностен спектър в бита и поведението на отделния човек, на различни социални слоеве, на обществото като цяло. В синхрон с умонастроенията на съвременния свят тя се домогва до мислене, до образование, наука и култура, съответстващи на стремежа към общество на знанието. Утвърждава се и разбирането, че такава генерална цел ще бъде постигната на основата на информационни компетентности, базиращи се на „учене през целия живот”, на познания и способности целенасочено да се издирват и откриват информационни източници, които да се селектират, оценяват и въвеждат в употреба придобитите знания. Такива са отправните становища за разработка на библиотечната стратегия, изискваща „от“ и подпомагаща „на“ държавната политика. Така постъпват при плавните дългосрочни преходи към иновация, характерни са стабилно устроени демократични общества. Към такава схема на действие насочват международните манифести, програми и препоръки на ЮНЕСКО, ИФЛА, Европейската комисия.

В българските условия, както е ясно, държавната политика след резкия социален поврат е динамична и лъкатушно криволичеща, провежда се в съответствие с политическите програми на бързо сменящи се правителства, променящи своите приоритети, между които библиотеките остават в края на опашката или просто се negliжират.

Затова няма закон за тях, стандартите, отчетността, статистиката и библиотечните управленски „инструменти“ са остарели и недействащи. В етап сме на тяхното преосмисляне и обществена разгласа на намерения и аспирации, на укрепващо съзнание за нуждата от библиотечна промяна. Значи дошло е време да определим национална библиотечна стратегия, да представим цялостно вижданията си за бъдещите примерно 7 до 10 години. Като подстъп към тази отговорна задача ще се опитам да формулирам

възлови постулати на библиотечната стратегия,

както по всеки от тях ще направя собствени коментари и уговорки, за да предизвикам отсега, още днес да започнем дискусия. Подхождам към таква намерение, като се възползвам от общи гледища и формулировки, които биха могли да се оспорват или редактират. В предложенията не е търсена логическа съподчиненост и времева постъпателност.

Първи постулат

Библиотеките да се утвърждават като центрове на книжовността и на информираността, системно да увеличават своите традиционни и електронни ресурси, да усъвършенстват тяхната библиотечна обработка и да ги предоставят за безплатен и равен достъп, гарантирай задоволяването на реални и потенциални, обществени и лични потребности.

Въведени са обобщаващите понятия „книжовност“ и „информираност“, тъй като те включват не само процесите на четене, на търсене и ползване на информация, но осмислянето на избора, а също резултатите от него. За да бъде постигнат такъв ефект, в библиотечната работа е наложителна модернизация и на рутинните действия, и на отношенията с ползвателите. Когато се осигурява безплатен и равен достъп,

трябва да се откликва не само на исканията за конкретни услуги, но да се предизвикат, да се създават възможности за широко оползотворяване на библиотечния фонд, да се провокират потенциални потребители. Настоявала съм и преди, че библиотеките не са само обслужваща среда, а привлекателно средище за общуване, просвета, културен живот и рекреация.

Втори постулат

Да се усъвършенства функционалната структура и да се разширяват социалните отговорности на различните видове библиотеки с цел да се обхванат ползватели от всички възрасти и категории, включително и лица в неравностойно положение, да се гарантира тяхната съпричастност с обществени дела и с вземането на решения на държавно и местно равнище – за инфраструктурното и за поселищното устройство, за образованието, околната среда, здравеопазването, туризма, за модернизацията на стопанската и обслужващата сфера и т.н.

2.1. Най-многобройни и с широк спектър от задължения и правомощия са обществените библиотеки. Към тях се причисляват националната Народна библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, регионалните, общинските и читалищните библиотеки.

Те са включени в проекта за техен Закон, който ги дефинира като национална библиотечна мрежа с общи и конкретни задължения, регламентира управлението им, имуществото, финансирането и персонала (Решение № 20 на Министерския съвет от 21 януари 2008 г. урежда например разделението на дейностите, финансирани чрез общинските бюджети, на местни и делегирани от държавата, като се включват библиотеките с регионален характер, читалища и градски библиотеки). В коментара положително ще оценя

отредената водеща роля на националната библиотека. Смятам за неправомерни опитите читалищните библиотеки да бъдат изключени от мрежата на обществените библиотеки – автономната читалищна организация само би имала полза от повишения ранг на статута им.

2.2. *Библиотеки, участващи в образователните процеси на децата, на подрастващите в основните и на младежите в средните училища, ползвани от техните семейства, преподаватели и възпитатели, трябва да се превърнат в привлекателни средища на т.нар. „компютърно поколение“, да облагородяват нравите и поведението му, да насочват към творчески изяви.*

Въпреки че значителна част от читалищните библиотеки днес са в незавидно състояние и се чуват гласове да се прехвърлят техните функции към обществените библиотеки, те имат своята значима перспектива. Тя се потвърждава от специалния Манифест на ЮНЕСКО, а също от проектите за допълнително финансиране чрез Министерството на културата, осъществено в последните години.

2.3. *Научните библиотеки – университетски и академични (на БАН, на Медицинската и Селскостопанската академии) – активно да съдействат за научния оборот на знания, да участват в образователните процеси на висшите, в научните изследвания и разработки, да защитават престижа на българската наука и да осигуряват информация за чуждестранните научни постижения.*

Не е уместно, по мое мнение, академичните библиотеки да бъдат поставени в категорията „специални“, каквато насока се възприема в дискусиите по законодателната инициатива.

2.4. *Библиотеките към държавни органи и ведомства, към производствени и обслужващи структури, към медии и обществени организации да*

осигуряват официална и бизнес информация, да предоставят достъп до източници с глобално, европейско и национално значение, да стимулират ползвателите към нови идеи и творчество.

Тяхното разнообразие по подчиненост и функции не отменя, а налага стандартизация на библиотечните процедури и методи, съгласуваност на действията с другите по вид библиотечни мрежи или отделни сродни библиотеки.

Трети постулат

Да се създават организационни и научни предпоставки за издигане и утвърждаване социалната роля на библиотечното дело като цяло и на всяка библиотека: като се усъвършенстват статистиката и стандартизацията, като се въвеждат показатели за оценка на обема и качеството на библиотечните дейности и се осъществяват системни техни наблюдения и анализи, като при взимането на решения се провеждат: дискусии с държавните, областните и общинските власти; като се привличат обществени застъпници, признаващи значението и възможностите на библиотеките; като постоянно се ангажира общественото внимание и се консултира общественото мнение чрез медиите, форумите, анкетите, чрез разнообразни електронни страници (уебсайтове).

Четвърти постулат

Да се изградят електронни библиотечни мрежи, осигуряващи достъп до национални и международни портали и бази данни, за да се радикализират комплектуването и достъпът до информация, каталогизацията и библиографската дейност, партньорските контакти и връзките с всички заинтересовани отрасли, институции и лица. Консорциумите в тези направления да играят нарастваща роля.

Кратко формулираният постулат на библиотечната стратегия е с решаващо значение за включването на библиотеките в информационната инфраструктура на страната ни, членка на Европейския съюз. Постигането на тази генерална цел изисква финансови средства, необходими за осигуряване на електронна техника и комуникационен капацитет, изисква програмно осигуряване на европейско равнище, изисква поддръжка на количествен състав в стройна организация на професионалисти с висока библиотечно-информационна компетентност. Но вложените средства и усилията многократно ще се възнаграждават в далновидно изграденото бъдеще.

Пети постулат

Да нараства грижата и да се модернизира дейността на библиотеките по опазването, достъпа и оползотворяването на богатото книжовно наследство, дълголетно събирано и съхранявано, да укрепват традициите на археографските, библиографските и краеведските издирвания и изследвания, все по-широко да се популяризират историческите ни книжовни постижения и влиянието им върху европейската цивилизация.

Шести постулат

Да се разгръща взаимодействие и осъществява партньорство на библиотечното дело с издателския, печатарския и книготърговския сектори, да се съвместяват и съчетават дейностите: по каталогизацията на библиотечните фондове и включените в изданията библиографски записи (CIP); по идентификацията на изданията чрез международни стандартни номера (ISBN, ISSN и др.), чрез поставянето на црихкодове на всеки екземпляр от издаваната книга, за да се подпомага следенето на пазарните стокови наличности; по

подготовката на проспективна информация за книгите под печат и наличните на пазара (*Books in print*) и на текущата национална библиография.

Перспективата за изпълнение на тези общи цели и задачи би могла поетапно да се осигурява, но окончателни резултати могат да се постигнат с електронизация на процесите и със създаването на специализирани, не само библиотечни организационни структури и звена.

Седми постулат

Да се разширяват и обогатяват съвместните инициативи на библиотеките, архивите и музеите, призвани да укрепват националната културна памет, основа на националната идентичност, да заявяват по света за наличните същностни белези на народността българска самобитност и творческите ѝ проявления.

В това направление са насочени усилията на ООН и ЮНЕСКО, на ред международни и държавни структури и организации.

Осми постулат

Изследванията по книгознание, библиография и библиотечно-информационни науки да нарастват количествено и да се обогатяват по научна стойност, по подходи и методи, да получават признание не само в проблемната област, но и в разнородни, корелиращи по интереси научни

общности, български и чуждестранни, да се превръщат в „двигатели“ на университетското образование, на библиотечната политика и практика.

Девети постулат

Висшето библиотечно-информационно образование на бакалавърска, магистърска и докторска степен, допълнителните квалификационни форми за преподготовка на библиотечни специалисти да се превърнат в стожер на професията, да следват принципите на академизма, да актуализират учебните планове, програми и подходи, да повишават критериите за оценка на „входа“ и на „изхода“ от провежданото обучение, насочено към придобиване на знания, умения и навици, стил на поведение и морал.

Опитах се да систематизирам представата за бъдеща библиотечна стратегия. Идва ред да се „бродира“ предложената канава, да се обсъжда и официализира, да се известява възможно най-широко, за да се превърне в регулатор и на държавната политика, и на обществените домогвания и действия.

Докладът бе прочетен по време на Националната кръгла маса „Библиотека – мит и реалност“, проведена във Варна на 20–21 март т.г. в рамките на честванията на 125-годишнината на Регионална библиотека „Пенчо Славейков“.

СЪВРЕМЕННАТА ЧИТАЛИЩНА БИБЛИОТЕКА: ОПИТ ЗА ПРОБЛЕМАТИЗИРАНЕ

ЕВГЕНИЯ РУСИНОВА

Читалищната библиотека притежава уникалност, произтичаща от мястото ѝ като елемент (и изпълнител на функции) на институцията „Читалище“. Нейното положение, като част от читалището, ѝ придава възможности и особености, които я обособяват спрямо другите видове библиотеки. Тя се вписва в общите и обемни функции на културния институт „Читалище“. Това положение има своите положителни и отрицателни страни. Като част от читалището тя става елемент от важна културна, образователна и рекреационна структура. Съвременен често остава подценявана или изолирана спрямо водещи за даден момент читалищни функции (лекционна дейност, културно-масови прояви, квалификационна работа и т.н.).

Като културен институт читалището има следните изразени (тук обобщено представени) аспекти на проява:

- разпространение на художествени ценности (т.нар. „художествена самодейност“) чрез извършване на творческа дейност в областта на театър, музика, художествено слово, фотография, изобразително изкуство и т.н.;

- масови забавления – организиране и провеждане на вечеринки, дискотеки, концерти, кинопрожекции;

- разпространяване и усвояване на информация, даване ново знание, разширяване на познанията (сказки, лектории, курсове по езици, компютърна грамотност и т.н.). Тук трябва да причислим и т.нар. извънучилищно четене;

- осъществяване на социални контакти (неформално общуване), дейност, която практически протича паралелно и в хода на осъществяване на първите три функции(1).

Популярен е възгледът, че българското читалище не е само салон за четене и сбирка от книги, както е в някои други европейски държави, а преди всичко комплексен културен институт и че тази му същност му носи и значителни преимущества(2). В същностен план е точно така, но в практически порядък комплексният, многостранен характер на читалищната институция често изтласква библиотечната функция на заден план. Това се дължи на доминирането в отделни времеви отрязъци на различни читалищни функции – лекционна дейност, въздържателни акции, художествена театрална самодейност, осъществяване на кинопрожекции като основна проява и т.н. Извеждането на един или друг приоритет в читалищната работа като цяло винаги поставя библиотечната работа на втори план. И това е обяснимо в миналото с различните етапи на обществена активност, водещи тенденции на културна изява и разбирания за социализиращата роля на институцията. В най-ново време, след промените от края на 80-те години на XX век – с първостепенната роля на фактора печалба, необходимостта от средства за издръжка на читалището.

Като илюстрация за твърдението ми, че библиотечната дейност на

читалищата се подценява, пренебрегва или изолира, могат да се посочат различните визии за бъдещето им. Например Ангелка Хаджиева в началото на 80-те години прогнозира, че най-важна от читалищните функции ще бъде тази, свързана с художествено-творческата дейност, т.е. възпитаването на естетически вкус, разпространяване на естетически ценности, свързвайки това със засилването (и значението) на неформалното общуване и творческата дейност(2). Две десетилетия по-късно Христо Илиев вижда още по-подходящи възможности за читалищни изяви(3). И в двете визии библиотеката има съвсем подчинено място.

Гледната точка „Читалището като комплексен културен институт“ отрежда ако не второстепенна, то поне не водеща роля на читалищната библиотека. Съществува едно постоянно поддържано във времето изместване на библиотечния от други приоритети. Причината за това е свързана преди всичко с различните интереси (приоритети) на обществеността, с липсата на осмисляне на библиотечната функция на читалището; а в най-ново време – с отсъствието на концепция за развитието на библиотеките, както и с подценяването на самите читалища от лидерите на общественото мнение и от политическите елити и държавната администрация.

Разбира се, променили са се и основни параметри на обществения интерес. Не е възможно днес да искаме библиотечната функция да е първа и най-съществена за едно читалище. Промените имат и исторически характер. Ранните устави на сливенското читалище „Зора“ отчетливо сочат четенето и библиотечната дейност като основна или най-малкото като първа по значение функция. В устава от 1872 г. е казано дословно: „Член 1-ий: съставянето на българско благотелно читалище в Сливен има за цел: 1) Доставка за прочитание на всичките

издаваеми на български език вестници и периодически списания и няколко по интересни за тукашната публика вестници на [чужде]странни язици“(4).

Редакцията на устава от 1907 г. отразява променената най-вече за близките десетилетия свободен живот картина: „Член 1. Целта на българското народно читалище „Зора“ е да възбуди в гражданите любов към четенето и да способства за тяхното научно и нравствено развитие.“ А като средство за постигане на целта, на първо място, е посочено „поддържането на библиотека и читалня“, а като втори пункт са отбелязани театрални и други забавления, сказки по научни въпроси и устройване на популярни образователни курсове(5).

Прочитът на текстовете със столетна давност поражда две насоки на размисъл. Първата е, че с развитието на обществото, съответно на страната и света, се променят някои основни теми и задачи на дневния ред. Втората показва, че читалището (а примери могат да се извлекат от десетки други устави и не само от посочените тук години) е институция, свързана преди всичко с поощряване на четенето, с предоставянето на четиво, събирането и систематизирането на книги и периодика. Промените, плод на техническия и научен прогрес, на обществени моди и стопански изменения, са логични и неизменни, но библиотечната функция е по произход присъщ на читалището елемент. Съвременната читалищна библиотека се вписва в рамките на една дълголетна традиция. Тя трябва да се разглежда като неотделима част от културната институция читалище, но негова част, която същевременно има и самостоятелно значение и функция.

Съвременната читалищна библиотека се сблъсква с многобройни трудности. Те могат да бъдат подведени най-общо към две групи – *ресурсни и управленски*. Към първата спадат комплектуването на нови постъпления

(остарели, неадекватни на търсенето фондове, на ритмичност и системност при комплектуване); неефективен или неизползваем справочен апарат; липса на модерна техника, оскъдно финансиране, недостиг на подготвени кадри, съобразно съвременните изисквания. *Управленският* проблем се свежда до некомпетентно ръководство; отсъствие на концепция за развитието на читалищните библиотеки; непознаване на аудиторията; пренебрегване или невъзможност да се изследва ситуацията, в която се намира библиотеката; неадекватно определяне на приоритетите и целеполагане и т.н. Повечето автори, занимаващи се с проблемите на читалищните библиотеки, изтъкват не без основание финансирането като един от най-вредните за библиотечното развитие фактори(6).

Не без значение е и поведението и позицията на читалищния библиотекар. Констатацията, че той е пасивен и изчакващ, че се „подчинява на интереса и инициативата на читателя“, може да се използва като изходна позиция за анализ на моментното състояние на читалищните библиотеки и на схващанията за тяхната днешна дейност(7). Твърдението, че библиотекарят трябва да проявява активност, обаче поражда недоумение. Изненадващо е, че се възприема като новост утвърдена отдавна и повсеместно разпространявана в страната практика. Защото няма да е излишно, ако припомним, че същността на някогашната „работа с читателите“ се състои именно в активност при общуването и обслужването на читателя. Те са в основата си комуникационен процес, в хода на който библиотекарят се осведомява за интереси, нагласи и потребности и същевременно осъществява пропаганда на книгата, четенето и фонда на библиотеката. Това е само един и то изолиран пример, че читалищната библиотека разполага със значителен

резерв от подходи и средства за работа с читателите, който изисква преоткриване, обновяване и преосмисляне.

Практически несъстояният се разговор за актуалното състояние, възможностите и задачите на читалищните библиотеки(8) е изместен/заместен от лансиране на различни сравнително цялостни виждания за превръщането им в обществени информационни центрове. Като част от културен център, какъвто е читалището, и разполагайки (както се предполага) със съответната информация и с технология за достъп до нея, читалищната библиотека би могла да изпълнява успешно ролята на източник на актуална справочна информация от областта на правото, сферата на услугите, образованието, по проблемите на заетостта и осигуряването и мн. др.(9). Липсващият елемент от актуалната визия за такъв център в читалищната библиотека е в полето на отговора на въпроса доколко *преднамерено* търсеният и налаган предимно задокеански опит отговаря на българските условия и как реално би могъл да бъде прилаган(10).

Не малка атрактивност по отношение на читалищната библиотека носи идеята за превръщането ѝ в културен център на селище, община, регион(11). Това виждане обаче съвсем не е ново, но може да послужи като отправна точка за преосмисляне/преодоляване изолираността на читалищната библиотека от другите читалищни функции. Чуждата практика (особено в САЩ) показва, че една от формите за спечелване на аудитория, съответно за привличане на библиотечни потребители, е включването на различни културни дейности, ориентирани към отделните сегменти на библиотечната публика и другите жители на библиотечния район в обичайната програма на библиотеката. Използването на голям библиотечен салон за културни цели, на библиотечни ресурси и персонал за

работа с отделни групи лица с културни, развлекателни и образователни цели, включително кръжоци, вечери на отделни хобита и т.н., е разпространено съвременно средство библиотеката да заяви присъствието си. Всеки специалист по библиотечен PR препоръчва подобни дейности (в рамките например на програмната работа на библиотеката)(12). В българския случай въпросът е как да се използва наличният ресурс на читалището: разкритите към него школи (по танци, езици, музикални инструменти, рисуване), салон, съответния читалищен съвет и групата лица, гравитиращи към читалището...

Актуалната ситуация, при която читалищните библиотеки действат, се оформя през последното десетилетие на XX век. Основните й акценти са неблагоприятни за библиотечна дейност:

- четенето не е приоритет и не е особено престижно за обществото;

- читалищата и читалищните библиотеки се сблъскват с намаляващата си популярност;

- липсата на средства, но и отсъствието на политика в областта на библиотечното развитие в национален мащаб е водещо условие на ситуацията.

Не подлежи на дискутиране необходимостта читалищната библиотека да потърси форми за работа и полета за действие. Актуалната ситуация изисква и преоценка на библиотечната активност, преосмисляне на мястото на библиотеката спрямо публиката – и като цяло обществото и другите сродни институции. С други думи, нужно е библиотеката да премине в активна позиция като „заяви“ за себе си. Такъв подход би й позволил:

- да напомни за съществуването си;
- да обясни дейността си;
- да демонстрира възможности/амбиции;

- да се определи като елемент от културната, образователната и рекреативната характеристика на средата;

- да поиска/обоснове средства/финансиране.

Широко разпространено е вжждането, че липсата на средства е основна пречка пред развитието на библиотеките, включително читалищните, и че осигуряването на постоянен достатъчен бюджет или добро друго финансиране би решило библиотечните проблеми. Пропуска се, че в годините на преход обществените приоритети стават други, което налага библиотеката да смени подхода си към читатели и общество и да се ориентира към използването на различни, адекватни на съвременната ситуация технологии на работа.

Въвеждането на новите технологии (както впрочем и финансирането) не би дало съществени резултати, ако читалищната библиотека не е наясно със себе си (възможности и цели) и със заобикалящата я среда (нагласи, очаквания, желання и интереси). Неслучайно основни акценти и при PR технологията, и при маркетинговата технология е изследването на ситуацията и на собствените възможности на библиотеката.

На съвременния етап всяка читалищна библиотека се нуждае от своеобразна *инвентаризация*, която да й позволи да си отговори на въпросите:

- с какви ресурси (персонал, помещения, фонд „Библиотечни документи“, справочен апарат) разполага;

- какви са параметрите на околната среда (социално-демографски профил на постоянните и потенциални потребители, основни менталитетни отлики и ценностни показатели и т.н.);

- какви културни, образователни, рекреативни институции има и кои от тях и в каква степен са в нейна конкуренция (както и с кои е възможно кооперирането).

Определянето на тези параметри (т.е. извършването на анализ на средата и анализ на ресурсите) се допълва от оценка на ситуацията още по два пункта

(които по правило много често се пренебрегват от нашите библиотечни специалисти):

- открояване на приоритетите в медиите и в общественото мнение;

- фиксирането на представата за образа на библиотеката, взет в неговата двойна проява: образ, съществуващ в публиката, и образ, съществуващ в представите на библиотечния/читалищния персонал.

Тук, разбира се, трябва да се отбележи и актуалният, абсолютно необходим (фактически задължително условие) подход за фиксиране на моментното състояние – SWOT анализа.

Докато чуждестранните библиотеки трябва да развиват широка по обхват културна дейност, прилагайки различни подходи и упражнявайки различни форми на работа, българската читалищна библиотека има специфика, която определя много важна насока на нейната актуална проява. Като част от комплексния културен институт „Читалище“, тя притежава възможността да ползва читалищния салон и да обвързва/адаптира свои активности с тези, провеждани от читалището. Симбиозата *библиотека-читалище* позволява на първата да заявява за себе си пред значително по-широка от собствения ѝ читателски кръг публика. Работата с местното училище, или пък акцентирането върху локална проблематика (родоведска и краеведска тематика, съответно библиотеката като съорганизатор на родоведски, краеведски мероприятия)(13) са сред направлението, които според условията читалищната библиотека може да развива, включвайки и потенциала на читалището като културна институция.

Съвременната ситуация поставя пред читалищната библиотека *категорични изисквания*, изпълнението на които ѝ позволяват да преживее сътресенията на прехода и я предпазват от маргинализиране и гибел. Това означава

не само наличието на реалистичен бюджет и разнообразие от документи (печатни, аудио, видео), но главно усвояването на типичните за всяка съвременна библиотека дейности/акценти като:

- активно, бързо и детайлно предоставяне на информация за потребителя, при това в значителна степен посветена на околната му актуална среда;

- осъществяване на контактна работа с представители на различни общности – учители, представители на етнически групи, на неформални сдружения;

- приоритетно внимание към програмната работа – например с жени, деца, малцинствени групи, неформални групи и общества (колекционери, хобиисти, фенклубове и т.н.);

- използване на различни канали за контакт/комуникация с потребители, публика, медии – плакати, печатни средства, създаване и използване на библиотечното лого, групово и индивидуално общуване и др.;

- създаване на психоклимат, свързан с библиотеката, който я превръща в място с изразена индивидуалност и ѝ печели престиж;

- поддържане на контакт с медиите (преса, радиостанции и телевизии) и системното им захранване с подходяща информация;

- ангажираност със специални мероприятия и коопериране с други читалищни дейности, както и с други образователни и културни институции (клубове, училища, дружества, музеи);

- поддържане на системни контакти с административни органи и политически среди, изразяващи се в лобиране за библиотеката.

Посочените направления или посоки на работа/дейност са резултатни само когато се осъществяват не спорадично и поотделно, а като система от взаимосвързани мероприятия.

Ако на читалищната библиотека е необходима нова визия (мисля, това никой не би отрекъл) за нейното развитие, то преди всичко трябва да се усвои разбирането, че тя трябва да оцелее сред финансови, технологични и управленски предизвикателства. Пътят към оцеляването преминава през *адаптиране* към *новите и непрекъснато изменящи* се условия. Задължително условие за успешна адаптация е усвояването на такава ръководна концепция, която може да се изчерпи с изискванията актуалност, активност и публичност. За да се осъществи тази ръководна триада на библиотеката, необходими са познания за средата и формулировка на ясни цели за работа. Изпълнението на такива програмни изисквания преминава, също задължително, през фазата на изследването и планирането(14).

Адаптирането на читалищната библиотека към условията на средата и изискванията на публиките, към водещите тенденции в библиотечната сфера и към технологичните промени, свързани с полето на проявите ѝ, преминава задължително през усвояване на т.нар. „технологии на успеха“, каквито предлага направлението „Пъблик рилейшънс“(15). Библиотечният PR трябва да се възприеме от работещите в читалищните библиотеки като комплексна технология по установяване и поддържане на взаимна комуникация, одобрение и коопериране между библиотеката и публиките ѝ. PR е средството, което улеснява също изменението на общественото отношение към библиотеките. То дава основните насоки за осъществяване по различни канали на връзката *библиотека-околна среда*.

Усвояването и прилагането на PR технологиите в читалищната библиотека се изразява в/като :

- преосмисляне на цялостното положение и ресурси на библиотеката;
- придаване на нов смисъл и стойност на изследването на читателите

и по същество превръщането в необходимата реалност на социологическите и другите проучвания в библиотечната сфера;

- въвеждане в действие на техники за активна работа с реални и потенциални читатели;

- насърчаване на интереса на гражданите към библиотечните услуги;

- създаване на позитивен образ на библиотечната институция в обществото и в ръководните органи/власти и съответно улесняване на финансирането ѝ.

Задача днес пред читалищните библиотеки е превръщането им в *ефективни*. Дискусията между отделни автори и библиотечни специалисти коя е технологията на успеха – PR или маркетинг – могат да останат без отрицателни последствия за читалищните библиотеки, ако се тръгне към комплексно прилагане на постановките/технологиите на PR и маркетинга. Става дума за представената от мен като комплексна M/PR технология(16). Нейното въвеждане ще позволи взаимосвързаното усвояване на техники на работа; ще превърне библиотеката в чувствителна към нагласите на аудиторията; ще ѝ позволи от пасивна да бъде активна и бързо реагираща. Това ще създаде определен имидж и репутация на библиотеката, две пренебрегвани характеристики с много голяма роля във времето. Не бива да се подценява значението на имиджа като фактор, който впоследствие ще продава библиотечните услуги на потребители.

Прилагането на PR и маркетингови технологии или на форми близки до тях от регионални и читалищни библиотеки – в Стара Загора, Сливен, Враца, показва че често самата практика налага необходимостта от технологични иновации.

* * *

Промените при съвременните читалищни библиотеки могат да дойдат по пътя на ясното разбиране, че:

- библиотеката задължително трябва да се адаптира към условията на средата;

- библиотеката е отворена социална система;

- новите усложнени условия изискват спазването на технологични стъпки и познания от сферата на комуникациите, маркетинга, PR;

- овладяването на националния и чужд управленски и изпълнителски опит. Обсъждането на такъв опит, научните и практически форуми, посветени на него, са актуална належаща задача пред читалищните библиотеки, далеч по-важна (и със съдбоносно значение) пред непрекъснатото вглеждане в тягостно настояще или блестящо минало.

Именно това „вглеждане“, което характеризира значителна част от становищата по положението на читалищните библиотеки днес, ме кара да изведа следните заключителни тези:

1. Съществува стереотипизиран *исторически* подход към читалищната проблематика, който акцентира на абстрактно взета национална специфичност и уникалност на читалището, респективно на неговата библиотека и на ролята и значението ѝ. Чрез него читалищната дейност/роля се стилизира, което откъсва процесите от реалната им динамика. Иновационните тенденции и наличието на тесни места в читалищното развитие се размиват в условни обобщения.

Действителният *исторически* подход се изразява в конкретни емпирични проучвания (репрезентативна извадка) за определен времеви отрязък, съчетани с реконструкция на процесите на читалищното четене. Например, статистическата ситуация за 1938 г. (2600 читалища, 2021 хиляди тома литература, от които 949 хил. тома художествена, т.е. преизчислено средно по 770 книги на читалище) да се превърне в маркер за улавяне на тенденции(17).

2. Възможностите и проблемите на читалищните библиотеки в годините на преход (от 1989 г. насам) се подценяват, дори пренебрегват, изместени от често произволно избирани чужди практики. Опитът от Колорадо, чиято българска интерпретация е превръщането на библиотеките в обществен информационен център, е опит, който в отделни аспекти може да се съпостави с българската читалищна библиотечна практика още от втората половина на XX век насетне. От друга страна, успехът или неуспехът на библиотечното четене трябва да се разглежда изцяло в контекста на общото отношение към четенето след 1989 г.

Може категорично да се твърди, че в български условия има не само адекватен на чужди образци позитивен опит от миналото, но и актуални постижения. За някои от последните може да се твърди, че отговарят на локалните условия/предизвикателства и дори могат да бъдат разглеждани като пример за успешна библиотечна адаптация към непрекъснато изменящите се условия на средата.

За завършек прилягат думите на Сали Гарднър Рийд, според която спасяването на библиотеката е в ръцете на библиотекарите(18). Ще допълня: тяхната непрекъсната квалификация, инициативност, отвореност, усвояване на новостите са условието за успешната адаптация, за въвеждането на новите технологии. Условие подценявано, но без което не може. Те са така нареченият персонален (личен) фактор, в който фокусира всеки библиотечен проблем.

Бележки

1. Христова, Б., А. Дончева. Читалищната библиотека – позиция в съвременното общество. // *Читалище*, 2002, № 5–6, 3–4.

Вж притежаващия и днес актуално значение текст на д-р С. Т. [Симеон Табаков].

За читалищата въобще. // *Юбилеен сборник на българското народно читалище „Зора“ в град Сливен 1860–1910 г.* С., 1910, с. 215. (По-нататък цит. като Юбилеен сборник Зора.) За позиционирането на българския читалищен феномен по отношение на чуждата (западноевропейската) практика вж. напр. **Weimann, K.-H.** *Bibliotheksgeschichte.* Muenchen, 1975, p. 81–82, 102.

2. **Хаджиева, А.** Бъдещето на народните читалища като културен институт. С., 1984, 127–128.

3. **Илиев, Хр.** Читалищен буквар. С., 2000, 114–115.

4. Цит. по: *Юбилеен сборник Зора*, с. 287.

5. Пак там, с. 292. За мястото на библиотечния сегмент и четенето сред читалищните дейности вж. също: **Кондарев, Н.** и др. *Народните читалища в България.* Т. 2. С., 1979, 144–145. (Приведените там примери са от Враца, Ямбол, Гръстеник, Боженци и др. от края на XIX в.) Обобщения за възрожденския период вж. в: **Семов, М., И. Янкова.** *Пламъци от пепелта.* С., 2007, 331–344.

6. **Христова, Б., А. Дончева,** цит. съч., с. 4.

7. **Илиев, Хр.,** цит. съч., 52–53.

8. Критиката, скептицизмът и предлаганите бъдещи посоки на развитие, изразени в не малък брой публикации от 1990–1992 г., остават неосмислени. Нещо повече, те не получават отзвук в библиотечната мисъл, която тъкмо в тези години като че ли окончателно се откъсва от проблемите на читалищните библиотеки. Като типични примери на регионални реакции на читалищните проблеми вж. **Енчев, И.** Читалището – за и против. // *Шипка*, № 43, 5.03.1991; **Чокорова, К.** Необходими ли са читалищата днес. // *Гранични хоризонти*, № 45, 8–15.11.1991.

9. Ср. със **Стойкова, Д.** Публичната библиотека в услуга на гражданите на общината. Възможности и перспективи. // *Библиотеки*, четене, комуникации. В. Търново, 2004, 124–131.

10. **Мак Кюн, Б.** и др. Библиотеката – обществен информационен център: ръководство за планиране и изграждане. С.,

2004; ср. с **Милкова, Е.** Публичните библиотеки – обществен център за информация – едно пътуване до Америка. // *Обществената отговорност на публичните библиотеки и тяхната роля в демократичното общество.* С., 2003, 19–24.

11. **Попаркова, Р.** Публичната библиотека – културен център в малкия град: едно пътуване до Америка. // *Обществената отговорност на публичните библиотеки...*, 34–39. Тук може би е уместно да се напомним мислите на **Стефан Гидиков** (от 1904–1910 г.) за читалището (и неговата библиотека) като културен център: вж. **Гидиков, С.** Читалищата като центрове на културна дейност. // *Юбилеен сборник Зора*, 59–65.

12. **Roberts, A. S. Blandy.** *Public Relations for Librarians.* Englewood, Col., 1989; ср. с: **Oeffentlichkeitsarbeit und Werbung.** Ein Handbuch fuer allgemeine oeffentliche Bibliotheken. Solothurn, 1995, 51–75. Вж и от гледна точка на библиотечния маркетинг: **Leeburger, B.** *Marketing the Library.* White Plains, NY, 1982, 39–61.

13. **Русинова, Е.** Родоведската проблематика и библиотечната дейност. // *Родознание*, 2002, № 3–4, 7–10.

14. **Hendry, J.** Planning a Campaign : Public Libraries. // *Planned Public Relations for Libraries.* Ed. By M. Kinnell. London/Los Angeles, 1989, 25–35.

15. За същността на библиотечния PR като средство за адаптация на библиотеката към съвременните условия и среда вж. **Русинова, Е.** *Public Relations – отличителен белег на съвременната библиотека.* // *Библиотеки*, четене, комуникации. В. Търново, 2003, 129–138.

16. По-детайлно вж. **Русинова, Е.** Ефективната библиотека: нова технология зад едно познато определение. // *Библиотеки*, четене, комуникации. В. Търново, 2004, 115–123.

17. **Статистически годишник на Царство България 1939.** С., 1939, с. 715.

18. **Reed, S.** *Saving your Library. A Guide to Getting, Using and Keeping the Power You Need.* Jefferson, N.C., London, 1992, 5–7.

ЗА ДЕЛЕГИРАНИТЕ БЮДЖЕТИ И УЧИЛИЩНИТЕ БИБЛИОТЕКИ

БИСЕРА ДЖИВОДЕРОВА

От тази учебна година работа в училищната библиотека на Хуманитарна гимназия „Св. св. Кирил и Методий“ – град Велико Търново, която обслужва и Основно училище „Христо Ботев“, защото са в една сграда. Трябва да призная, че учениците четат. Гимназистите идват ежедневно да вземат изучаваните произведения и критика за тях, тестове за матурата. Търсят материали за домашни задания и реферати по история, география, екология, философия, социология, право. Търсят романи и сборници с разкази на английски език за превод. Правят си редовно справки в енциклопедиите и речниците. Интересуват се дали има книги по въпроси, които ги вълнуват, например секс, любов, домашни животни... Някои обичат да четат поезия, други – криминални или любовни романи, но има и такива, които искат известни литературни образци като „На изток от рая“ на Стайнбек, „Майсторът и Маргарита“ на Булгаков, „Името на розата“ на Еко... Един път в седмицата организирам среща с някоя интересна личност. Издействах да ни подарят два компютъра с принтер и който има нужда, може да седне да си набере текст и да си го извади на хартиен носител. В момента преговарям и за прекарване на интернет. Малките ученици също идват да си вземат книжки с приказки, макар, че са с турско самосъзнание. Разбира се, че има и ученици, които не посещават библиотеката. Те имат богати семейни библиотеки и възможност да си купуват каквато книга им е необходима или

ползват единствено информация от интернет. Такъв е животът!

С въвеждането на делегиран бюджет в училищата най-напред ще се посегне на училищната библиотека. Без нея може, особено където няма много ученици, за да се икономиса от отпуснатите пари. Много често с работа в нея се допълва необходимият хорариум на учител по литература. И, разбира се, тогава пълноценна училищна библиотека престава да има. От това потърпевши са учениците. Те ще престанат да четат, защото посещението в градската библиотека изисква време и усилия, а повечето ученици работят в свободното си време. И сега те я посещават рядко, за съжаление. Не мога да разбера защо професията на училищния библиотекар трябва да върви към изчезване. Защо неговата заплата, която и без това не е висока, да не бъде изплащана директно от Общината например, а трябва да се взема от скромните доходи за учителския колектив?! Няма ясна концепция на Министерството на образованието и Министерството на културата къде е мястото на училищния библиотекар. Всички казват, че децата и учениците трябва да четат повече, че четенето е важна част от обучението, че нищо не може да го замени... А тенденцията е да се закриват или осакатяват училищните библиотеки. И това се случва през 2008 г., обявена за Международна година на четенето!!!

От всяко положение има изход и той е винаги повече от един. За училищните библиотеки и един благоприятен е достатъчен.

ВЪЗПИТАН СЪМ ДА БЪДА ПРЯМ И ПРИНЦИПЕН

Интервю на Мария Младенова с
проф. дпн Юрий Николаевич Столяров
по случай 70-годишнината му

Професор дпн Юрий Николаевич Столяров е един от най-представителните учени не само в съвременното руско, но и в световното библиотечнознание.

Исклучителната му личност е рядко срещащо се съчетание от учен с мащабно виждане, творчески мислещ, блестящ преподавател и ерудиран научен ръководител, от когото бликат завидна енергия и впечатляваща добронамереност.

Моля, господин професоре, разкажете нещо за родителите си. Какви хора бяха те? На какво ви научиха?

Прието е всеки уважаващ миналото си човек да знае родословието си поне до седмо коляно. Аз познавам своето, особено по бащина линия, по-дълбоко. Моите предци и по бащина, и по майчина линия имат селски произход. Аз съм роден на село. Владеели го дворяните Нашчокини. Един от тях, Павел Воинович Нашчокин, бил голям приятел на А. С. Пушкин. По руска традиция трябва във всяко село да има църква, Божи храм. Строил го виден архитект, един от основоположниците на руския класицизъм, Матвей Фьодорович Казаков, известен със своите сгради в Кремъл, със съставянето на генералния план на Москва и т.н. Така в прекрасната сграда на храма, след като била проектирана от такъв знаменит човек, и иконостасът – мястото за основния ред икони – трябвало да бъде забележителен. Помещикът заповядал на своите крепостни селяни да се съберат в артели по собствено желание и обещал, че ще награди онзи, чийто иконостас стане най-хубав. Победил

артелът на четирима дърводелци, сред които бил и моят прародител. За награда им била оказана най-велика чест: правото да имат не прякори, както било обичайно при селяните, а фамилии – както при дворяните! И четиримата станали СТОЛЯРОВИ (Столяр на руски значи дърводелец. – Бел. прев.). Дядо ми, Иван Семьонович Столяров беше грамотен. Той е оставил записки за военната си служба през 1905 г., когато участвал в Руско-японската война и попаднал в плен при японците. През Първата световна война той пак бил призован и оставил записки как и тази война била възприемана от редовия войник. Интересни са неговите дневници за първите години след революциите от 1917 г. Неговият ръкопис се пази в Руската държавна библиотека.

Баща ми, Николай Иванович Столяров, беше инженер, учител по физика и математика, голям поклонник на поета Михаил Юревич Лермонтов, на писателя Иван Тургенев. Майка ми, Анна Василевна Столярова, родена Голубьова, раснала като сираче в многодетно семейство. Работела като бавачка в детски дом. Тъй че аз съм интелегент едва второ поколение. Възпитан

съм да се задоволявам с малко, да разчитам в живота само на своите сили, всичко да правя със своите ръце, да мисля със своята глава, да не смятам, че някой с нещо ми е длъжен, да бъда пряк и принципен, да отговарям за постъпките си. Така и живея.

Помните ли на колко години бяхте, когато прочетохте първите книги?

Не, не помня точно. Ранното ми детство се случи през военните години. За всички това беше Втората световна, а за нашия народ – Великата отечествена война. През нашето село минаваше линията на фронта, ние се намирахме в ивицата до фронта, т.е. нито наши власти имаше, нито хитлеристки. Всичко спечелено сменяхме за храна. Особено съжалявам за грамофона и грамофонните плочи. Книги също не останаха. Когато тръгнах на училище (през 1945 г.), вместо тетрадки се ползваха стари вестници, а и такива не всеки имаше. Буквар имаше само една ученичка от целия клас. Когато я попитах откъде има такова богатство, тя отговори: „Мама продаде телето и ми купи буквар.“ А в нашето семейство нямаше телета. Твърдо помня, че за новата 1948 г. баща ми купи детски блок-календар, на който всяка дата, представляваща отделен лист, се откъсваше. На мен и двете ми сестри той ни направи неизгладимо впечатление. Първата седмица ние късахме листчетата, а после решихме, че това е разточително. Сега този календар е оцелял. Започваш от 7 януари 1948 г., сряда, майчице, та той тази година има юбилей – 60 години!, той с тъничка нишка ме свързва с детството. Мога да кажа, от висотата на преживените години и натрупания книговедски опит, че това е хубаво издание. То е оформено цветно (а ние тогава не можехме и да си представим, че съществуват някакви бои, освен черна и зелена – военната), богато по съдържание. В него са включени прекрасни стихотворения за природата, приказки, басни, „разсъждения“ (от типа „Къде отива водата от морето“), разкази за животни, гатанки, пословици, правоучения и много други. Мисля, че разностранни читателски интереси у мен събуди именно този календар. По радиото аз всеки ден слушах, че другарят Сталин написал поредния гениален труд. Затова, когато се записах в току-що откритата селска биб-

лиотека (това беше в същите първи следвоенни години), на въпроса на библиотекарката: „Момченце, ти какво искаш да четеш?“, твърдо отговорих: „Гениалните трудове на другаря Сталин!“ Аз бях дълбоко убеден, че щом трудовете са гениални, то те са извънредно интересни. Помня недоумяващия поглед на служителката от библиотеката: „Кои?“ За да не се изложа, гордо казах: „Всичките.“ Като начало тя ме убеди да взема само един том от събраните съчинения на вожда. Разочарован, на следния ден върнах този том и в замяна получих това, което ми препоръча библиотекарката. Това бяха разкази за животните на бележития детски писател Витали Бианки. Помня и други прочетени книги, но те не бяха първи. Във всеки случай, на един от въпросите в първите детски интервюта, които винаги вземат от децата, в това число и от мен, „Какъв искаш да станеш, когато пораснеш?“, аз уверено отговорях: „Читател.“

Как попаднахте в Московския държавен библиотечен институт? По желание или случайно?

Това стана „по желание случайно“. Тъй като раснах на село, знаех много смътно къде да отида да уча. За по-сигурно, отидох да подам документи в Московския държавен университет „М. В. Ломоносов“ – него го знае всеки. Конкурсите бяха много сериозни. Аз реших да надхитря всички и да подам документи за специалност „Астрономия“, като смятах, че малцина биха избрали тази професия: нощна работа, не виждаш хора, особено ако обсерваторията е високо в планините. Но на опашката за подаване на документи чух, че конкурсът тук е много труден – не като в Библиотечния институт. Аз не повярвах на ушите си, че има такъв институт. Веднага напуснах опашката, обърнах се към справочното бюро, дадох ми адреса. И аз, все още не вярвайки на щастието си, тръгнах към по-нататъшната си съдба... Истината е, че и там борбата беше голяма – 15 души за едно място.

Каква е ролята на книгата и библиотеката в живота ви?

Определяща, както лесно може да се разбере от предишните отговори.

Вие сте ученик и последовател на Юрий Григориев. Кое е най-ценното, което научихте от него?

Той ме научи да работя като учен, да ценя учителите си, да мисля самостоятелно и да умея да отстоявам гледната си точка, каквото и да ми струва това. Аз му се издължих, като публикувах всичко, което той не успя да издаде приживе, написах книга за него и няколко статии, в това число енциклопедични, всяка юбилейна година организирах научни конференции.

Създадохте своя школа в руското библиотекознание. Бихте ли ни разказали за последователите си, за техните успехи?

Аз се смятам за ученик на Ю. В. Григориев, а под моя патронаж защитиха 7 доктори и 28 кандидати на педагогическите и историческите науки. Всички те станаха видни хора в нашата област. Например, Р. А. Мотулски е назначен за директор на Националната библиотека на Беларусия, Н. А. Хахалева – една от директорите на Ленинската библиотека (сега Руска държавна библиотека), безвременно отишлия си от живота В. В. Комов дорасна до заместник-директор на библиотеката на парламента. Няколко мои ученички станаха заместник-ректори, декани, завеждащи катедри на вузове по културата и изкуствата. Само в Челябинската държавна академия по културата и изкуството две мои ученички са заместник-ректори, една е директор на Института за документални комуникации в структурата на този университет. Но главното е, че всички те са състояли се учени, които продължават активно да работят в науката. И са напълно достойни хора.

Какво мислите за благодарността? Има ли я днес?

Смятам, че съществува – не повече и не по-малко, отколкото преди, т.е. благодарните хора не са много. Сред моите ученици откроявам като такива първо – д-р Наталия Николаевна Кушнаренко, тя сега е зам.-ректор по науката на Харковската държавна академия по културата; след това – нейната колежка, също доктор, Алла Анатолиевна Соляник, която е декан в същата академия. Верен ученик ми е Александър Сергеевич Арзуханов – той работи в Държавната публична научно-техническа библиотека на

Русия. От учениците ми от последната генерация специално бих изтъкнал Елена Борисовна Полтавская, завеждаща медиатека на Дома „А. Ф. Лосев“ на Арбат, Елена Игоревна Полтавская, завеждаща отдел „Хранение“ на фондовете при Библиотеката на Московската консерватория. За да изброя всички, ще трябва да лиша от място за публикации други автори на вашето списание. Затова ще бъда кратък: на мен ми върви с ученици, те всички са благодарни хора. А пък аз на свой ред съм благодарен на своя учител и наставник – Ю. В. Григориев, а също на библиотечния архитект Ф. Н. Пашченко, чието столетие бе отбелязано неотдавна. В своите статии аз съм му изразил думи на признателност. Благодарен съм за поддръжката в онази трудна за мен минута, когато защитавах докторска дисертация и ме обвиняваха, че с концепцията си за абстрактната библиотека като система „наливам вода в мелницата на буржоазното библиотекознание“, на Николай Семьонович Карташов, тогава директор на Държавната библиотека на СССР „В. И. Ленин“ и председател на докторския дисертационен съвет. На много свои колеги аз съм искрено благодарен, но не може всички да изброиш в едно интервю.

Разкажете за личната си библиотека! Вероятно имате много книги с автографи. Кои от тях са ви най-скъпи?

Живея не нашироко, така че много мои книги, в това число и, колкото и да ми е жал, с автографи, съм принуден да раздавам на няколко библиотеки – в тези, където са те, аз знам точно, че се търсят от читателите. Най-скъпите ми автографи са от вече споменатия тук Ю. В. Григориев, от Ф. Н. Пашченко, от мои и не мои аспиранти и докторанти, от най-близки приятели и колеги, единомишленици – О. П. Коршунов, А. В. Соколов, А. Н. Ванеев, В. П. Леонов. Би ми се искало да цитирам макар и някои от тях, но това е по-уместно да остане за некролога.

Автор сте на изключително много книги. Кои от тях цените най-много?

Родителите обичат да питат децата си: кого повече обичат – татко или мама? А аз в такива случаи съм задавал насрещен въпрос: „Мамо, а ти кого повече обичаш – мене или сестрите ми?“ Тя мъдро ми отговаряше: „Виждаш ли петте пръста на ръката ми?

Който и да бъде ухапан, боли еднакво. Така и аз ви обичам всички наравно.“ Приблизително същото бих могъл да отговоря и за написаните от мен книги. Но се боя, че това може да се възприеме като опит да избегна отговора. Затова, ако на мен, да речем, биха ми предложили да се преместя на ново местожителство, например в България, но при условие да взема със себе си не повече от три свои книги, аз бих предпочел монографията „Библиотека: структурно-функционален подход“ (1982), където е приложен системен подход към предмета на библиотекосъзнанието; вузовския учебник „Библиотечният фонд“ (1991) – своеобразен паметник на съветското фондосъзнание, в главните си позиции, впрочем, съхранил своята ценност; „Еволюция на библиотечното фондосъзнание“ (2007), написана в съавторство с любимите ми ученички Н. Н. Кушнаренко и А. А. Соляник. Останалите свои книги, ако потрърбват, бих подарил за Националната библиотека на България, носеща името на светите просветители Кирил и Методий, или бих ползвал интернет.

Каква е оценката ви за съвременното състояние на библиотечното образование в Русия? Какво ви радва и какво безпокои?

Образованието се намира на преломен етап и по закона на синергетиката може да се наклони и в положителна, и в отрицателна посока, при което това може да зависи от случайни и всъщност малко значими фактори.

Тревожи ме необходимостта да се откажем от натрупаните традиции в угода на Болонския процес. Ние имаме нещо, което би могло да бъде заимствано от европейската библиотечна школа – преди всичко достатъчно висок общотероретичен потенциал. Вместо това ние трябва да се отказваме от своите постижения, в това число и в постановката на учебния процес, за да угодим на неизследваното бъдеще.

Радва ме възможността за свободно самоизразяване – както за преподавателите, така и за студентите.

Безпокойство, при това много голямо, предизвиква у мен принудената, на нищо не основаваща се, от никого недоказана необходимост от рушене (не усъвършенстване, а именно рушене) на утвърдената система на висшето и средното библиотечно образование у нас.

Остава ли време за семейството ви?

Жена ми Галина Евгениевна Столярова е моя бивша състудентка. Цял живот след завършването на института е работила в библиотека – отначало в Калужката областна, където ни изпратиха след завършването на вуза, а от 1967 г. – като завеждащ-отдел „Обработка“ в Държавната републиканска юношеска библиотека в Москва, където се върнахме след задължителната работа по разпределение. Нейната майка е на 90 години, тя прекара през лятото на 2007 г. тежък инсулт и сега е на легло. Тя има 87-годишна сестра, която живее недалече от нас, може да се отиде пеша. Цялото си време, с изключение на моето работно време, посвещаваме на тях. Но аз съм лош помощник, аз съм претоварен със служебни и обществени задължения. С нас живее синът ни, той е детски хирург. От него виждаме главно медицинска помощ – и за това сме му благодарни.

Имате ли хоби?

В светлината на току-що казаното мога да отговоря на този въпрос главно в минало време. По-рано се увличах: зиме от ски, през лятото – от велосипед, от далечни походи. Записвах имената на реките, в които съм се къпал – получи се забавна колекция. Най-увлекателното ми хоби обаче е четенето. Интерес към него изпитвам от ранни години. Сега препрочитам четиритомника на А. П. Чехов. На масата ми има две купчини нови библиотечни книги. Те са (ето, преброявам ги!) 49. Но четенето на тези книги не е хоби, то е работа, макар и интересна. Обичам да ремонтирам нещо сам. Шлосер, електромонитор и т.н. никога не викам в жилището си. Не от скъперничество, не и от бедност. Такъв е девизът ми: на любимите вещи – втори, а ако може и трети живот! Ако ние не умеем да възраждаме младостта и работоспособността на хората, то хайде да правим това макар по отношение на вещите. Нали в тяхното създаване е вложен труд, материали, трябва да се уважава това. Тази година, например, навършва 30-годишен юбилей моето дипломатическо куфарче. Аз го получих през 1978 г. от семейство Сикорски за моята 40-годишнина. Николай Михайлович беше тогава директор на Ленинската библиотека. Аз го ремонтирах (сам) няколко пъти и продължавам да го ползвам, макар отдавна да е излязло от мода и повече у

никого да не виждам подобно. Но при мен то изглежда все така изящно (както ми се струва), функционално е, а главно – спомен ми е. И аз продължавам да го поддържам в работещо състояние, ежедневно споменавайки с добра дума тези, които ми го подариха. Нещо простичко мога да уشيا на шевна машина. Изцяло поддържам (поддържам, как ще бъде тази година, не зная) имота на село, в моето родно гнездо. Но да готвя не умея и не обичам. Върхът на кулиарните ми способности е стоплянето на вода. Когато заподскача капакът на чайника, значи всичко е наред!

Пишете ли в момента нова книга?

Да, и то три. Христоматия за аспиранти по научната специалност, сборник есета за слушатели от Висшите библиотечни курсове към Руската държавна библиотека на тема „Книгата, библиотеката в моя живот. Признания на библиотекари“ – получава се извънредно интересен документ. Но в тях аз съм съставител и редактор. Авторска книга ще бъде радикално обновеният учебник за вузовете „Библиотечният фонд“. Премиерният, както вече споменах, излезе през 1991 г. Отдавна е дошло времето да бъде обновен. Но мога да работя само по време на отпуска вече трета или четвърта година подред, само по два месеца годишно.

С кого от съвременните руски библиотекоеведи поддържате приятелски връзки?

С О. П. Коршунов, А. Н. Ванеев, А. В. Соколов, В. П. Леонов, Я. Л. Шрайберг, В. К. Ключев, М. Я. Дворкина, А. Е. Шапошников, С. Г. Антонова, С. А. Езова и др. Все пак с повечето отношенията ми са просто работни, делови.

В продължение на 15 години вие сте президент на Отделението по библиотекознание в структурата на МАИ. Вие направихте от библиотекознанието академична наука. Горд ли сте с това?

Не. Това е само полумярка, палиативно решение в въпроса. Аз съм дълбоко убеден, че библиотекознанието заслужава точно същото признание, както останалите академични дисциплини. Това, че то не е представено в Руската академия на науките като пълен и равнопоставен с другите науки

член, смятам за несправедливо. Но МАИ е обществена организация, тя няма държавно признание, тогава нека тя има поне обществен авторитет.

Над какво работят сега библиотековедите в МАИ?

Нашият принцип е такъв: ние нищо не натрапваме на своите членове. Те са академици и сами знаят над какво да работят, какви направления да оглавят. Ние планираме и се отчитаме само за онези неща, които са приети при пълен консенсус, а също и за онези, които са изпълнени от членовете съгласно техните годишни отчети, за слава на нашето Отделение. Ежегодно участваме в три-четири международни конференции. Приоритет даваме на публикациите, излизащи от името на Отделението. Например, аз през 2000 г. написах книгата „Същност на информацията“ и я издадох от името на Отделение „Библиотекознание“ при Международната академия по информатизация. Смятах, че тя напълно съвпада с профила на научните интереси на тази Академия.

В продължение на двадесет години сте председател на СНС на научната специалност 05.20.03 Библиотекознание, библиография, книгознание. Колко дисертации се защитават годишно? Имали случаи, когато дисертантите се провалят?

Ежегодно защитават 10–15 доктори и кандидати на педагогическите и техническите науки. За разглеждане се приемат работи от цяла Русия, не само от МГУКИ. Случаите, когато аспирантите не успяват да защитят дисертация в предвидените за това срокове – 3 години за редовната и 4 години за задочната форма – са доста много. От десет дисертанти в срок защитават трима-четирима. Такава е картината и в цялата страна. За тези срокове е извънредно трудно да се напише пълноценна дисертация. Затова в правителството се разглежда въпросът за четиригодишна продължителност на срока за обучение на редовните аспиранти и докторанти. В обществото отдавна има разбиране на необходимостта от това, но икономическият фактор спъва решението на въпроса.

Защо така неочаквано напуснахте МГУКИ?

Не би ми се искало да отговарям на този

въпрос, да разкривам душата си пред чуждестранна аудитория. Но шом въпросът е зададен, трябва да обясня. Още повече, че такова недоумение изказват и много други мои колеги. Вижте, аз съм възпитан с традициите на миналите десетилетия. Аз постъпих в Библиотечния институт, каквото той беше тогава, през 1956 г., завърших го през 1960. През 1964 г. започнах аспирантура и от 1967 г., т.е. точно 40 години, работих в него на различни длъжности, включително и като заместник-ректор по научната работа (в течение на десет години). С института съм свързан повече от половин век – всъщност целия ми творчески живот. Имената на Ю. В. Григориев, О. С. Чубарян, Б. С. Боднарский, Е. И. Шамурин, З. Н. Амбарцумян, Н. М. Сикорский, Н. С. Карташов и много, много други мои учители и колеги са свързани за мен с живите хора, с творческата атмосфера, с етичните норми. Сега тези традиции в библиотечния факултет на университета постепенно угасват и това на мен, сега вече ветеран, не ми харесва. Напълно допускам, че в новите социално-икономически условия у новата генерация преподаватели се е изработил друг менталитет. Ректоратът също промени приоритетите: сега неговото внимание се превключи към специалистите в областта на пиара (PR), рекламата, киното, телевизията, шоу-програмите и т.н. Затова аз нямам претенции, нека новото поколение се труди така, както смята за нужно, но без мене. За себе си аз дори си измислих утешителен афоризъм: „Я ушел из МГУКИ, а не из науки.“ (*„Отидох си от МГУКИ, а не от науката.“ – Бел. прев.*)

С какво се занимавате сега? Какви са вашите бъдещи творчески планове?

Научните ми интереси са много повече от времето за тяхното осъществяване. Ще отлича само един. Аз проверявам правилността на твърдението, че славяните са били напълно неграмотни и само благодарение на Кирил и Методий Русия е започнала да се приобщава – много и много бавно – към писмената култура. Смятам, че има достоверни свидетелства, отнасящи се до първите хилядолетия от нашата и дохристиянската ера, позволяващи да се получи отговор на

този въпрос. Това е фолклорът. И ако в приказката беднякът Иван се доближава до камъка на кръстопътя и чете какво ще стане с онзи, който тръгне направо, надясно или наляво, то това налага да се твърди, че Иван е бил грамотен! И че надписът е бил направен до неговото идване. И че такива бедняци като него са били основното население на страната. И че, следователно, писмеността е имала място в незапомнени времена! Сега аз препрочитам руските народни приказки под този ъгъл. И ми е много любопитно къде ще ме заведе този вълшебен път!

Познавате ли български библиотековеди? Как се отнасяте към тях?

От всичките ми чуждестранни колеги отношенията с българите са най-топли и продуктивни. Задочно се познавах с Христо Хаджихристов, тъй като той беше ученик на Ю. В. Григориев. Много общувах – писмено и лично – с Михаил Станчев. Когато той пусна книгата за количествените методи за изучаване на библиотечния фонд, Ю. В. Григориев някак мимоходом каза, че би било хубаво да се напише рецензия за нея. Аз се стеснявах да попитам кого има предвид за рецензент, как си представя той това. Приех го като своя задача, усвоих с речник българския език и... написах рецензията.

Последва друга... Няколко мои статии са публикувани във вашето списание „Библиотекар“. Общите интереси към библиотечната архитектура ме свързваха с Драганов. Имах тесни контакти с Василка Младенова, когато тя идваше у нас на научна специализация. Аз със задоволство констатирам, че тя е приела някои мои съвети, когато е писала учебника „Библиотечни фондове“. А преди години съдбата ме свърза с друга Младенова – с вас.

Желая на всички мои български колеги добро здраве, успех и оптимизъм. А към житейските трудности се отнасяйте с весел габровски хумор!

Москва, 28 март 2008 г.

*Преведе от руски
Виолета Божилова*

КНИГИТЕ СА МОЯТ ЖИВОТ

ДИМИТРИНА ХРИСТОВА

Знанието съществува, за да се разпространява.

Емерсон

Чувството за отдаденост е присъщо на всеки човек. Но когато е дълголетно, постоянно и подчинено на вътрешна потребност, посветено на една кауза, то се превръща в начин на живот.

За **Свобода Рибарова**, потомствената силистренка, начин на живот става библиотеката. Любовта към книгата определя житейския ѝ и професионален път.

Тази година, на първия ден на пролетта, тази жрица на печатното слово навърши 90 години! Особено почтена възраст!

Поклон за голямото сърце, отдадено на хората, на книгата и на читателите!

Годината е 1918-а. С шлеп през Дунава в Силистра се завръщат българите, повечето интелектуалци, изселени от румънската чокойска власт в Молдова, за целите на денационализаторската ѝ политика в Южна Добруджа. Сред тях е и младото семейство на учителя Матей Рибаров. Към голямата радост от свободата в родния град се прибавя още една – раждането на дъщеричката. Затова я кръщават Свобода – идва с мечтаната свобода. И може би затова расте с непокорен дух.

Детството ѝ е помрачено от голяма загуба – умира майка ѝ. Баща ѝ става всичко за нея и за сестра ѝ. Дава им нещо особено важно – духовна храна. Старият учител, обществен и читалищен деец им предава своето кредо – духовността. Независимо от вечния недоимък, книгите са на почит. Рибарова си спомня: „Чрез баща си заживях с книгите. Той се грижеше не само да бъдем нахранени и облечени, но ни даваше духовна храна. Стремеше се да израснем доблестни и честни хора. Колкото и да бяха оскъдни средствата, за книги се намираха. И то на български, въпреки че живеехме под румънска власт. Беше ме абонирали за сп. „Светулка“, а сестра ми за – „Детска радост“. Четяхме ги от корица до корица. А приказките! Спомням си как прочетох за

първ път „Червената шапчица“. Дори се опитвахме да я изиграем вкъщи. И много други детски книжки бяха неотлъчно с нас. Баща ми познаваше добре българската литература. Като деца на учител, имавме привилегията да учим в частните българско начално училище и прогимназия. Румънската власт забраняваше на повече от 300 българчета да учат в тях. Когато поотрагнахме, за да не бъдем сами, татко ни водеше на своите сказки. С какво вълнение слушахме прочувствените му думи за Васил Левски! Те учеха не само на патриотизъм, но и на всичко онова, което прави човека достоен гражданин.“

Годините минават. Всички в града ги познават и усмихнато поздравяват: нали те са „момичетата на даскала Рибаров“. След завършването на гимназия, вече в българска Силистра, Свобода остава вкъщи да гледа болния си баща и малка племенница. Тя няма друго семейство, освен това на сестра си. Животът ѝ поднася поредния си удар – на фронта в последните боеве на Отечествена война загива зет ѝ. Тя с несломим дух продължава да подкрепя своите близки.

Отново загуба, тежка загуба – през янури 1954 г. – силистренци се сбогуват завинаги със заслужилия си съгражданин Матей Рибаров. Останала почти без средства, Свобода подава молба за постъпване на работа в читалищната библиотека. По нейни думи „води я съдбата“. Старият библиотекар Диоген Вичев след 60 години служба на българската книга се пенсионира. Членовете на читалищното ръководство, повечето съратници на баща ѝ, са еднородни – няма по-подходящ човек, мястото ѝ е в библиотеката. И така 18 години. Щафетата е подета с възрожденски ентузиазъм. Библиотеката става нейният втори дом. Отдава всичко от себе си на „своите читатели“.

Отново спомени: „Назначена бях с 456

лева заплата. Веднага ме изпратиха на библиотечен курс в Русе. Тъй като няха необходимите средства, читалището ми отпусна 40 лева, които по-късно връщах от заплата си. Библиотеката се помещаваше в старата сграда на читалището. Днес там се извисява новият читалищен дом. Разполагаме с две помещения – в първото бяха шкафовете с книги, а второто бе читалня. В него на дълга маса с протрита червена покривка редяхме периодичните издания. С голямо желание прилагаме всичко научено на практика. С колегата Атанас Петров успяхме да прочистим и пренаредим фонда. Организирах дейността според изискванията.“

На нея се пада честта за пренесе скромния книжен фонд в нови помещения. Не минава без „интересни“ случки, които Рибарова разказва с присъщото си чувство за хумор.

За „по-подходящата обстановка“ тя разказва: „Преместихме се през 1958 г. Разполагаме със стая за обработка на книгите и за методистите, заемна с малко книгохранилище и читалня. Обзаведохме ни с дървени стелажки, които бяха много високи, за да се пести място. Налагаше се да се качваме със стълба, за да намерим необходимото заглавие. Печка гореше само в стаята за обработка. Заемната и читалнята не се отопляваха поради опасност от пожар. Едната страна от книгохранилището беше пропукана и през зимата навяваше сняг. Днешните библиотекарите нямат представа при какви условия работехме.“

След разкриване на детски отдел в библиотеката, на нея поверяват работата с малките читатели. Води я пак ентузиазмът. Литературата е малко, предимно художествена. Но малчуганите знаят, че леля Боди ще им намери нещо интересно. Тя ги убеждава, „че всяка непрочетена книга е нова за тях“. Детските пръстчета ровят неуморно в сандъчетата, където са изложени научно-популярните книжки. Възпитавайки любов към книгата у децата, тя ги приканва да подаряват своите „стари“ книжки на библиотеката. Самата тя носи приказки и книги на Ангел Каралийчев, Елин Пелин, Асен Босев и други детски творци от библиотеката на племенницата си.

Щастлива е от възможността да работи в действително светли и просторни помещения. През 1963 г. участва в новото „преселение“ на библиотеката, вече окръжна, в специално построена сграда. Дългогодишният опит на професионалист й пома-

га да се справи със задачите на отговорник на заемната за възрастни читатели. Много от тях тя е посрещала при първото им пристъпване прага на библиотеката. Новото, което навлиза в библиотечната практика, й дава криле. Винаги усмихната, готова да препоръча, да насочи. Познава всяка книга, независимо от нарастването на фонда. Остава огорчена, когато някои читатели злоупотребяват с доверието й, губят или похабяват книги. Така живее в спомените на много силенци. И след пенсионирането си през 1972 г. остава вярна на голямата си страст – четенето.

90 години на преमेждия, промени и обикновено човешко щастие! Тя посреща българските войски през 1940 г., когато Силистра се връща към майка България, съветските войски през 1944 г., промените след 1989 г. Живее далеч от политиката и успява да запази достойнството си на човек, гражданин и професионалист.

За себе си казва: „И до днес, когато прекрача прага на библиотеката, нещо ми трепва. Не може да бъде друго – там прекарах най-щастливите години от живота си. Обичах работата си. Вечер се прибирах вкъщи уморена след толкова срещи и разговори, но доволна, че съм била полезна. Обичах работата си, въпреки трудностите и малката заплата. Винаги съм твърдяла, че по-добре да имам работа, която ми дава малко хляб и много култура, отколкото – много пари, а не удовлетворява духовните ми потребности като човек.“ В пълно противоречие с нашето съвремие.

Човек е това, което оставя на другите. Това е заветът на Свобода Рибарова. Достоен завет на достойна личност!

Плеяда библиотечни специалисти поемат в Силистра по нейния път. За всичко, което им е дала, отплатата е едно голямо „БЛАГОДАРЯ!“ „Ние сме горди от факта, че сме твои възпитаници и достойни продължители на твоята мечта. Професионалната отговорност, която наследихме от теб, формира у нас трайни знания и ни помага да правим верния избор. Твоят празник е повод за равностойна и обещание, че заедно ще съхраним и продължим добрите традиции в областта на познанието, завещани от теб“ – се казва в поздравителния адрес до юбилярката от приятелите и колегите ѝ от Регионална библиотека „Партений Павлович“.

ЕЗИКОЗНАНИЕТО В КНИЖНАТА ПРОДУКЦИЯ НА ВЪЗРАЖДАНЕТО (1806-1978)

ЖАК ЕСКЕНАЗИ

През периода на Възраждането наред с много други отрасли на науката се оформя и българското езикознание. Процесът не е така бърз, но той маркира началото.

Най-беглият поглед към книжната продукция на Българското възрождане показва доминирането на жанрове, свързани преди всичко с образованието. Това са буквари за изучаване на чужди езици (френски, немски, турски), учебници по българска граматика, двуезични речници. Наукометрията е изработила критерии за зрелостта на дадена научна дисциплина. Свидетелство за зрелост в началния етап на българското езикознание са основните заглавия, които маркират първите прояви в развитието на тази наука. Това са граматиките на българския език, появили се за по-малко от половин век – на Неофит Бозвели, Христати Павлович, Неофит Рилски, Иван Богоров, Йоаким Груев, Георги Миркович, Добри Войников. След тях излиза „Граматика на новобългарския език“ от Иван Момчилов. Списъкът се допълва с „Grammatik der bulgarischen Sprache“ на Драган и Кирияк Цанкови (1852).

Преди да пристъпим към същината на въпроса, трябва да обърнем внимание на основните бинарни структури между *свое* и *чуждо*: в нашия случай – оригинални учебници и учебни пособия и адаптирани издания. *Адаптацията* е закономерен етап в развитието на дадена литература. Така е и с разглежданата езиковедска книжнина в епохата на Възраждането. В един случай се възприема само външната структура на дадена книга. Васил Берон изработва своята Българско-френска граматика, като се води от „най-добрите френски граматики“(1), в друг случай външната структура бива заимствана наред със съдържателната страна. Така постъпва Нестор Марков, когато повтаря плана на френския езиковед и лексикограф Пиер Ларус с теоретична част, взета от учебниците на Пиер Шапсал и Франсоа Ноел(2). Работата на Сава Радулов „Начална граматика за изучение на българския език“ е превод на руския учебник на К. Говоров(3). Съпоставката между двата свидетелства за пример на национална адаптация, при това – за *побългаряване*. Тя се изразява в съкращаване на руския текст и заместването на руските илюстративни примери с български. Радулов постъпва по същия начин и в своя „Учебник за българския език“(4), който е превод на руския „Учебник русского языка“ на Ал. Смирнов(5). Нашият автор е преработил пасажите от уводните части на Смирнов, като същевременно следва руския учебник в неговата последователност по глави. К. Търновски издава своя превод на учебника на Ф. Ан(6), който също следва практиката на Радулов и Марков. Обратното, учебникът на Ч. Морс и К. Василиев „A Grammar of the Bulgarian language with exercises“ следва „в граматичните правила“ Й. Груевата „Основа“, а примерите са заети изцяло от граматиката на Д. и К. Цанкови(12, с. 217).

В една своя статия известният руски българист Гр. Венедиктов определя създаването на *граматика* и *речник* като предпоставка за формирането на единен български литературен език в епохата на Възраждането(8). Така се оформят два от типологичните книжовни жанра в българското езикознание през периода като структурообразуващи фактори. По-горе очертахме *ядрото* на тази структура – граматиките на българския език в тяхната хронологическа последователност. В дадения случай обект на нашето внимание са техните формални особености. Същностните характеристики на най-добрите граматики от това време читателят ще намери в публикуваните изследвания(9, 10, 11). Към този списък трябва да прибавим книговедските проучвания на д-р М. Стоянов(12, 13, 14). Анализ на появилите се през Възраждането речници прави В. Кювлиева-Мишайкова(14). Почти две десетилетия по-рано подобно изследване извършва и М. Стоянов в студията си за гръцко-българските книги(18).

В своя репертоар „Българска възрожденска книга“ книговедът посочва, че е изследвал и отразил 1871 библиографски описания с 1442 заглавия(16, с. 497). От тях ние извлякохме 82 заглавия по езикознание, които разпределихме в няколко рубрики – учебници, речници, разговорници, критически статии (в отделни брошури), хрестоматии, методически указания, сборници със смесено съдържание. Общо те съставляват 82 заглавия (или 0,06% от масива на БВК). Това показва твърде скромното представяне на отрасъл *Езикознание* през анализираната епоха. Езикознанието се нарежда далеч след отрасли като *Религия*, *Народно образование* и подотрасъл *Художествена литература*. Вътре в групата на първо място са учебниците(54), следвани от речниците (16 заглавия) и пр. (вж Табл. 1). По броя на преизданията лидира Й. Груев със своята „Основа за българска граматика“. М. Стоянов обяснява тази популярност на учебника с авторитета на автора като учител в Пловдивското класно училище(12, с. 216). Груев е притежавал добра за времето си обща и филологическа култура, вкл. добро познаване на руски и гръцки, отлично владение на турски, свободно справяне с френски(12, с. V).

Измежду издадените през Възраждането речници М. Стоянов поставя на първо място „Френско-българския речник“ на Ив. Богоров и „Българско-френския речник“ на същия(12, с. 219). Той отбелязва и „An English and Bulgarian Vocabulary in two parts“ на Ч. Морс, по който „мнозина българи са учили английски език“(13, с. 275, бел. под черта). Създаването на речник на българския език се дискутира в предосвобожденския печат. Най- дълго работят в тази насока Неофит Рилски (който не успява да осъществи своя замисъл) и Найдено Геров. През 1856 г. последният издава в Русия първата свезка на речника си, а реализацията се проточва още половин век, когато излиза „Речник на българский язык“ (1890–1904).

От гледна точка на научната лексикография В. Кювлиева-Мишайкова посочва: „За съвременната филологическа наука възрожденските речници имат стойност на културно-исторически паметници“(15, с. 9). Все пак тя отбелязва словното богатство на тези речници, събраната фразеология. При оценката на постигнатото Кювлиева откроява приложения речник към граматиката на К. Цанков, речниците на Ив. Богоров, първата свезка на „Речник на българский язык“ на Н. Геров. Тя не забравя, че научната лексикография, която прави първите си стъпки през Възраждането, се изгражда върху натрупания опит на други национална култури – балкански, руски, западноевропейски(15, с. 282).

Да обърнем внимание и на цитирането на редица автори в наше време (вж Табл. 2). Най-много цитати за проучения 20-годишен интервал получава Ив. Богоров, следван от Ив. Момчилов, Н. Рилски, Й. Груев и пр. Това е доказателство, че

в своите научни разработки, българските лингвисти често се позовават на класическото наследство, какъвто без съмнение е приносът на възрожденците в българското езикознание.

Последните години отбелязват засилен интерес на западното литературознание към проблема за заглавието. Заглавието влезе и в арсенала на българските изследователи. Поне на двама от тях – Клео Протохристова(19) и Ив. Симеонов(20). Тяхната методика се базира на анализа на литературния текст. Позволихме си да го приложим и към текста изобщо – в дадения случай възрожденския текст. Според нас заглавията на възрожденските книги съдържат *нулева метафора*, т. е. липса на такава. Същото е в сила и за обекта на нашия интерес – книгите по езикознание, появили се у нас в интервала 1808–1878. Заглавията са неметафорични, те подсещат за прав текст, в който елементите за заглавието се възприемат само в номиналния им смисъл*. Констатацията на Симеонов, че „заглавието на литературната творба често има интертекстуален характер“ е приложима и към нехудожествен текст. Съгласни сме и с тълкуването на Протохристова, че „титрологията се оказва част от херменевтичния инструментариум“ (19, с. 207). Под влияние на западните автори Протохристова лансира и идеята за „втория раздел на оперативната херменевтично ориентирана титрология... поетиката на заглавието“ (19, с. 209). Спираме дотук, като разработката на подобен проблем ще ни изведе извън обекта на статията.

Накрая привеждаме формата за събиране на нужната информация от том 1 на „Българска възрожденска книжнина“ (вж Табл. 3).

* *Едва ли не единствено изключение от прегледаните възрожденски книги прави брошурата на Ив. Багаров „Камък падна от небето“ (1867, срв. 21), отбелязана от Захари Стоянов в „Записки по българските въстания“ (22). Той посочва и професията на автора.*

Бележки

1. **Берон**, В. Първа българско-френска граматика с едно изложение за българското правописание. – Букурещ : п-ца Й. Романов и съдр., 1859, с. XVI.

2. **Марков**, Н. Лексикографическа граматика за изучаване на французский язык и стил. – Пловдив : Хр. Г. Данов, 1875, с. III. Срв. Noël, Fr., Chapsal, P. Abregé de la grammaire française. 47 éd. – Paris : Maire-Nylon, etc., 1875.

3. **Радулов**, С. Начална граматика на българский язык по К. Говорова. – Болград : п-ца на Центр. у-ще, 1870. Срв. **Говоров**, К. Опыт элементарного руководства при изучении русского языка практическим способом. Элементарная грамматика. Курс 1-й и 2-й. 5 изд., исправл. – Воронеж : тип. В. Гольдштейн, 1867.

4. **Радулов**, С. Учебник за българский язык. – Болград : п-ца на Центр. у-ще, 1863, с. 1 на кор. Срв. **Стоянов**, М. Българска възрожденска книжнина. Т. 1. – София : Наука и изкуство, 1957, с. 306.

5. **Смирнов**, Ал. Учебник русского языка. Год первый. 5 изд. – Москва : тип. Ал. Семена, 1860.

6. **Ahn**, F. Французка граматика за класическите граждански училища. Превод от К. Ив. Търновски. – Виена : п-ца Саммер и сие, 1869., с. 1 на кор.

В досегашните библиографски справочници собственото име на Ан е разчетено като Франц, докато в действителност то е Жан-Франсоа.

7. Срв. La Grande Encyclopédie. Vol. I. – Paris, [1886], p. 914.

8. Венедиктов, Гр. К. О создании грамматики и словаря как предпосылке формирования единого болгарского литературного языка в эпоху Возрождения. // Венедиктов Г. К. Из истории современного болгарского литературного языка. – София : БАН, 1981, 101–106.
9. Първев, Хр. Очерк по история на българската граматика. – София: Наука и изкуство, 1975.
10. Първев, Хр. Иван Богоров – бележит възрожденец и автор на „Първичка българска граматика“. // Богоров Ив. Първичка българска граматика. Фототипно издание. – София : Наука и изкуство, 1986, V–XI.
11. Първев, Хр. Една възрожденска Основа за българска граматика. // Груев, Й. Основа за българска граматика. Фототипно издание. – София : Наука и изкуство, 1987, V–IX.
12. Стоянов, М. Нашата учебна книжнина в епохата на Възраждането. // Известия на института по педагогика, 4, 65–109, 1954.
13. Стоянов, М. Български старопечатни книги. // Известия на Държавната библиотека Васил Коларов, 2, 1952, 199–268.
14. Стоянов, М. Notes on the grammar of Bulgarian language – първата българска граматика на западен език. // Известия на Народната библиотека Кирил и Методий, 5(11), 273–276, 1965]; Срв. Стоянов М. Начало на протестантската пропаганда в България. // Известия на Института за история, 14–15, 1964.
15. Кювлиева-Мишайкова, В. Българското речниково дело през Възраждането. – София : Акад. изд. Проф. М. Дринов, 1997.
16. Стоянов, М. Българска възрожденска книжнина. Т. 1. – София: Наука и изкуство, 1957, 491–497.
17. Ескенази, Ж. Български езиковеди: Цитационен индекс. 1970–1989. База данни (ръкопис).
18. Стоянов, М. Гръцко-български речници и учебници. // *Studia balcanica*, 2, 205–245, 1970.
19. Протохристова, К. Интерпретация и титрология. // Проблеми и аспекти на литературната интерпретация. – Пловдив : Унив. изд. Паисий Хилендарски, 1993, 205–242.
20. Симеонов, Ив. Титрологичната метафора „гусла“ в българската възрожденска поезия. // Електронно списание LiterNet, 17.09.2005, № 9 (70).
21. Стоянов, М. Българска възрожденска книжнина. Т. 1. – София : Нар. библ. Кирил и Методий, 1957, 471–497.
22. Стоянов, З. Съчинения. Т. 1. – София : Български писател, 1965, с. 44.

Таблица 1

Разпределение на възрожденската книжна продукция по езикознание – заглавия (1806–1878)

Учебници		Речници		Разговорници		Крит. (Брошури)		Други	
Абс.	в %	Абс.	в %	Абс.	в %	Абс.	в %	Абс.	В %
54	65,8	16	19,5	7	8,5	4	4,9	1	1,2

[Изт.: Стоянов, М.(16)]

Таблица 2

Ранжиране на възрожденските филолози по броя
на получените цитати (1970–1989)

№	Име	Цитати брой	Ранг
01	Берон, Васил	19	XI
02	Берон, Петър	31	VI
03	Богоров, Иван	157	I
04	Бозвели, Неофит	14	XV
05	Груев, Йоаким	60	IV
06	Икономов, Тодор	20	IX
07	Миркович, Георги	14	XVI
08	Момчилов, Иван	97	II
09	Павлович, Христати	39	V
10	Първанов, Никола	20	X
11	Радулов, Сава	22	VIII
12	Рилски, Неофит	92	III
13	Хрулев, Тодор	16	XIV
14	Цанков, Драган	19	XII
15	Цанков, Кирияк	19	XIII
16	Шишков, Тодор	27	VII

[Изм.: Ескенази, Ж. (17)]

Таблица 3

Българска възрожденска книга по езикознание

№ по БВК-1	Автор	Сигнатура в РДЦ
	Заглавие. Място на издаването (издател, печатница) Година на издаването Страници Резюме на съдържанието Чужди влияния върху книгата Данни за използваните чужди автори Книговедска класификация: а) учебник – да/ не; б) речник – да/не; в) разговорник – да/не; г) критически отзив [в отделна брошура] – да/не; д) христоматия – да/не; е) методическо указание – да/не; ж) сборник със смесено съдържание – да/не. Рецензии във възрожденския печат *Забележка	Сигнатура Ст. R

ПРОФ. АНАСТАС ИШИРКОВ КАТО БИБЛИОГРАФ

По повод 140 години от рождението му

ПЕЛО МИХАЙЛОВ

През т. г. се навършиха 140 години от рождението на проф. Анастас Иширков. Той е основоположник на българската университетска география, а заради част от своите книги и статии е определян и като етнограф. По-малко известен е фактът, че е бил и библиограф. Нещо повече – именно той между 1927 и 1931 г. публикува първите отраслови библиографии по география на България.

Биографични данни

Анастас Тодоров Иширков е роден на 5 април (по нов стил – 17 април) 1868 г. в Ловеч. Когато е едва на 2 години, умира баща му Тодор Иширков, а през 1877 г. и майка му Мария. Така на 9-годишна възраст Анастас Иширков остава кръгъл сирак. Малко по-късно умира и баба му по бащина линия Недка, при която живее след смъртта на баща си. Тогава е приет в дома на дядо си и баба си по майчина линия – Цочо и Гаца Дочеви, които се грижат за него до завършването му на последния гимназиален клас.

Анастас Иширков учи в гимназията в Габрово от септември 1884 до януари 1888 г., но поради стачка на учениците тя временно е затворена. Затова гимназиалния изпит за края на VII клас той държи в Търновската гимназия през юни 1888 г. След това е поканен да стане слушател в първия випуск на Висшия педагогически курс, прераснал по-късно във Висше училище (от 1904 г. Софийски университет). През 1891 г. Иширков успешно завършва следването си в специалност „История“. От 1 октомври 1891 г. до 31 август 1892 г. е учител в Мъжката гимназия във Варна, след което със стипендия от Министерството на народното просвещение е изпратен на специализация

по славянска филология в Лайпциг. През 1894 г. стипендиите на българските студенти в чужбина са спрени и те са призвани да се върнат в родината. В този момент неоценима подкрепа на Анастас Иширков оказват неговите братовчеди по майчина линия – братята Стефан Ватев (по-късно професор по педиатрия в СУ) и Иван Ватев (по-късно генерал от запаса), с чиято финансова помощ той остава още една година в странство. През август 1895 г. в Лайпцигския университет Иширков защитава при професор Ратцел докторат на тема „Sudbulgarien“.

От 1 октомври 1895 г. до 31 януари 1898 г. Анастас Иширков е третостепенен учител по география и краснопис в Първа мъжка гимназия в София. От 1 февруари 1898 г. е доцент по география и етнография във Висшето училище в София, а от 1 март 1903 г. е извънреден професор. На 10 юни 1909 г. е избран за редовен професор. От тази дата до 1934 г. той е титуляр на катедрата по обща география и културно-политическа география в Софийския университет.

Бил е три пъти декан на Историко-филологическия факултет на СУ (1910–1911, 1918–1919, 1920–1921) и веднъж ректор на университета (1915–1916).

През 1904 г. Анастас Иширков е избран за действителен член на Българското книжовно дружество (след 1911 г. Българска академия на науките). Впоследствие тази титла се приравнява на академик. За авторитета, който той има не само в научната общност, може да се съди по следния факт. Той е включен в състава на българската делегация, на която е възложено да води преговорите и да подготви подписването на Букурещкия договор от 1913 г. За заслугите

си към България Иширков е награден с ордените „За гражданска заслуга“ III и II степен, както и със сребърен медал „За наука и изкуство“.

Умира на 6 април 1937 г. в София.

Творчество

Проф. Анастас Иширков е автор на 29 книги, издадени на български, френски, немски, руски, унгарски, чешки и сърбохърватски език. Научните и научно-популярните му статии са повече от 300 и са отпечатани, освен на български, още на френски, немски, руски, английски, италиански, сърбохърватски, шведски и полски език. Рецензиите му са около 70 (на български, френски и немски език). За да бъде по-пълна картината на творческата му дейност, следва да се спомене, че в ранните си години (от 1888 г. до 1905 г.) той пише стихове и разкази, като повече от 20 от тях са отпечатани във вестници и списания.

Анастас Иширков има особено отношение към библиотеките, вероятно в резултат на опита, който е натрупал през годините. През 1900 г. той основава във Висшето училище, както по онова време се нарича Софийският университет, библиотека по география и става неин пръв уредник (Филиална библиотека..., 1975, с. 302). През 1935 г. дарява на библиотеката при читалище „Наука“ в Ловеч, чийто наследник е РБ „Проф. Беню Цонев“, 958 тома книги (Ценно дарение, 1935). За да се разбере, че това не е някакъв временен емоционален акт, трябва да се добави, че със своето завещание Иширков дарява след своята смърт личната си библиотека на Софийския университет (Динев, 1982, с. 13).

Дейност като библиограф

Освен като университетски преподавател и автор на статии по география и етнография Анастас Иширков се изявява и като библиограф. Той съставя първите библиографии на литература по география на България и Македония. Публикува на български и полски език общо 7 статии в тази област, в които личат задълбочените му познания. Тях той е натрупал в библиотеките в София и Лайпциг, при пребиваването му във френския град Нанси (лятото на 1893 г.)

и при трите му специализации – в Берлин (лятното полугодие на 1896 г.), във Виена (зимния семестър на 1899–1900 г.) и в Париж (зимния семестър на 1900–1901 г.).

Първият изследовател, дал оценка на дейността на Анастас Иширков като библиограф, е Христо Тренков, който пише: „Кратък, но вешо изработен преглед на по-важните трудове върху географията на България направи Анастас Иширков“ (Тренков, 1958, с. 165). Авторът уточнява в бележка под линия, че визира статията на Иширков „Географско изучаване на Царство България“, публикувана в „Училищен преглед“ през 1930 г. (5). Всъщност библиографските статии на Иширков са повече и всичките педантично са описани в справочника „Библиография на българската библиография. 1852–1944“ (вж с. 152–153, № 801, 805, 807, 808, 809). Библиографските занимания на Иширков са отбелязани, макар и лаконично, и в Енциклопедия „Българска книга“ (с. 211), където той е представен като: „географ, библиограф. ... Автор на първия цялостен преглед върху географската науч. книжнина „Географско изучаване на Царство България“ (Уч. преглед, 1930) и отрасловата библиография по география.“ Косвено потвърждение на мисълта, че библиографският принос на Анастас Иширков не е достатъчно популяризиран, е липсата на статия за него в обзора „Творци на българската библиография“ (Ковачев, 2004).

Библиографски трудове

По-долу в хронологичен ред са представени библиографските статии на Анастас Иширков.

1. Иширков, А. [Преглед на по-главни трудове върху орохидрографията на Македония]. – В: Кънчов, Васил. Орохидрография на Македония. – Пловдив : печ. на Хр. Г. Данов, 1911, с. VI–IX.

Този първи библиографски опит на Анастас Иширков е отпечатан през 1911 г. В предговора към посмъртното издание на книгата на Васил Кънчов „Орохидрография на Македония“ Иширков прави преглед на литературата по темата. Библиографията съдържа 40 заглавия с хронологичен обхват 1889–1910 г. Включени са 11 книги, 24 статии, 4 карти и 1 атлас на български,

немски, сърбохърватски и руски език. Библиографията е ценна с представянето на общодостъпна литература за орохидрографията на Македония, издадена в посочения период.

2. **Ishirkoff, A.** *Badania geograficzne w Bulgarii*. – *Czasopismo geograficzne* (Lwow), 1927, tom 5, № 2–3 (17–18), p. 95–110.

Първата библиография на литературата по география на България Анастас Иширков публикува на полски език под заглавие „Географски проучвания в България“ в излизащото в град Лвов (тогава в границите на Полша, а от 1939 г. – в Украйна) „Географско списание“.

За съжаление единственият в България екземпляр от него, регистриран във Филиалната библиотека към специалност „География“ в Софийския университет (**Чужди** периодични издания..., 1966, с. 184), не беше намерен и статията не може да бъде реферирана.

Библиографията няма особена практическа стойност за българските университетски географи, студентите и учителите по география, поради факта, че е написана на полски език и е публикувана в труднодостъпно издание. В България само Иширков е притежавал екземпляр от него, който впоследствие е дарил на библиотеката на СУ. Значението на тази библиография трябва да се оцени от друг ъгъл – тя е имала важна роля за популяризирането на българската географска наука в Европа и в частност сред славянските народи.

3. **Иширков, А.** Географски изучвания на България в последните три години (1927–1929). Библиогр. бележки. – *Научен преглед*, I, 1929, № 2, 99–105.

Още в началото на текста се казва, че бележките се явяват продължение на статията му „*Badania geograficzne w Bulgarii*“, публикувана в „*Czasopismo geograficzne*“. Библиографията е разделена на 5 дяла: *Географско изучаване на България от чужденци в последните три години*. – *Климат*. – *Природни науки*. – *Статистика*. – *Население*. Тя съдържа 53 заглавия с хронологичен обхват 1918–1929 г. В нея са включени 5 книги, 38 статии, 4 библиографии, 3 годишника, 1 бюлетин, 1 календар и 1 списание, публикувани на български, немски и полски език.

4. **Иширков, А.** Географски изучвания на България в последните три години. Библиографски бележки. – *Научен преглед*, I, 1929, № 3, 76–80.

Статията се явява продължение на библиографията, посочена в бележка № 3. Тук обаче е разгледана като отделно заглавие. Тя е разделена на нови пет дяла: *Историческа география*. – *Стопанска география*. – *География на съобщението*. – *Картография*. – *Туристика*. По интересен начин Иширков е озаглавил последния дял на библиографията – „*Туристика*“, където е включена туристическа литература.

Библиографията съдържа 38 заглавия с хронологичен обхват 1911–1929 г. Включени са 18 книги, 11 статии, 2 списания, 1 годишник и 6 карти, публикувани на български, немски и френски език.

Библиографиите, посочени в бележки № 3 и 4, са отпечатани в списание „Научен преглед“, издание на Свободния университет в София. То е било достъпно за студентите и учителите по география в редица публични библиотеки.

5. **Иширков, А.** Географско изучаване на Царство България. – *Училищен преглед*, XXIX, 1930, № 8 (неофиц. отд.), 1153–1168.

Това е най-голямата по обем библиография, съставена от Анастас Иширков. Тя съдържа 169 заглавия, публикувани у нас и в чужбина в периода 1812–1929 г. Книгите в нея са 79: по 28 на български и немски език, 12 на френски, 6 на руски, 2 на английски и по 1 на чешки, сърбохърватски и турски (изписана с български букви). Включените статии са 66: 38 на български, 17 на немски, 5 на френски, 4 на руски и по 1 на сърбохърватски и английски език. И тук Иширков не пропуска картите – 15 на брой, като 7 са на латиница, 5 на български и 3 на руски език. Добавен е и един многоезичен атлас (на немски, английски, френски и български език). Посочени са и 8 библиографии – 5 на български език и по 1 на френски, немски и руски. В статията са споменати общо 108 автори – 81 на български език, 25 на латиница и двама турски автори, изписани на кирилица.

Всички посочени в библиографията заглавия са описани максимално точно: книгите и картите – с името на автора,

заглавието, мястото и годината на отпечатването, а статиите – с точно посочване на периодичното издание, в което са публикувани, годината (или годишнината) на издаването му, номера на книгата, а някъде и пагинацията. Това ги прави лесни за намиране и ползване в библиотеките.

Библиографията има изключителна стойност за българската географска наука. Тя прави преглед на развитието на географията до онзи момент. Отделно спомага за бъдещи изследвания, разкривайки значимите трудове по темата, с които задължително трябва да се запознаят изследователите. Публикувана е в списание „Училищен преглед“, издавано от Министерството на народното просвещение, получавано както в много публични и училищни библиотеки, така и от частни абонати. Това прави библиографията широко достъпна и вероятно повечето от студентите и учителите по география по онова време са я познавали и ползвали.

6. Иширков, А. География. (Науките в България днес). – *Българска книга*, I, 1930, № 4-5, 433-438.

Библиографията се явява съкратен вариант на статията, публикувана в „Училищен преглед“ (вж. бележка № 5). Тя съдържа 41 заглавия с хронологичен обхват 1830-1930 г. Включени са 23 книги, 11 статии, 2 карти и 5 библиографии, издадени на български, френски, немски, английски, руски, сърбохърватски и полски език. В статията са споменати 51 автори: 28 на български език и 23 на латиница.

Съществена разлика с предишната библиография (вж. бележка № 5) е по-подробното разглеждане на трудовете на преподавателите по география в Софийския университет. В „Училищен преглед“ Иширков само споменава имената им, докато тук са описани 5 заглавия от Жеко Радев, 2 от Иван Батаклиев и хабилитационният труд на Крум Дрончилов.

Библиографията е публикувана в малко известното и просъществувало за кратко списание „Българска книга“, редактирано от Тодор Боров и издавано от Т. Ф. Чипев.

Трябва да се отбележат и познанията на Анастас Иширков по чужди езици. Той е владел отлично немски, френски и руски език, а е ползвал общо 8 чужди езика

(Пенков, 1987, с. 9). Иширков сам разкрива, че не знае турски (Иширков, 1912, с. 2) и новогръцки език (Иширков, 1915, с. LX, бел. № 2). Познавайки творчеството му, може да се предположи, че сред останалите езици, които е ползвал, са сърбохърватски, английски и латински. Затова и основната чужда литература, намерила място в библиографиите му, е на немски, френски, руски, сърбохърватски и английски език. Това не омаловажава тяхната стойност, тъй като от Възраждането до края на Първата световна война чужда географска литература за България е публикувана предимно на тези езици.

7. Иширков, А. Географска библиография върху България за 1930 година. – *Научен преглед*, III, 1931, № 3 (септември-декември), 237-246.

По своята същност библиографията се различава от предишните. В нея Иширков разглежда заглавия, отпечатани само през 1930 г. Новост е, че той прави анотации в размер от 2 до повече от 10 изречения, които разкриват накратко съдържанието на съответната книга или статия и дори излагат най-важните факти от текста.

Библиографията съдържа 41 заглавия. Включени са 12 книги и 17 статии, публикувани на български, немски и френски език. Описани са още 2 сборника, 1 списание, 1 поредица и още 8 неанотирани статии, всичките на български език.

Кратките анотации правят библиографията изключително полезна за всеки читател с интереси към географията на България.

Анастас Иширков има също и няколко публикации във френския годишник „Bibliographie géographique“ (Париж), в томове 37 (1927), 38 (1928), 39 (1929), 40 (1930), 41 (1931) и 42 (1932). За съжаление в Централната библиотеката на СУ екземплярите от това заглавие се съхраняват в т.нар. „изнесен фонд“, пострадал при наводнение, и не могат да бъдат ползвани. Според самия Иширков тези публикации представляват „редовни бележки за географската литература върху България“ (Иширков, 1930, с. 1168).

Заклучение

Материали за библиографските си статии Анастас Иширков събира дълги

години освен в български библиотеки, така също и в чужди. Той прави първите си стъпки на попрището на географската наука в последното десетилетие на XIX и началото на XX век. Тогава много малко от чуждите книги, списания и сборници, даващи сведения за географията на България, се намират в български библиотеки. Достъп до такава литература имат предимно учени с възможност да пътуват из Европа. Един от тях е Анастас Иширков. Не е случаен и фактът, че библиографиите на литературата по география на България се появяват в последното десетилетие на живота му, когато е достигнал творческа зрелост.

Освен това той е държал географската ни наука да върви редом с другите науки в България, които вече са се сдобили със свои значими библиографии – като археологията (Филов, 1926), геологията (Николов и др., 1928) и др.

В своята научна и творческа дейност освен литературни произведения, книги и статии по география и етнография, проф. Анастас Иширков създава и първите библиографии на литературата по география на България. И до днес те не са изгубили своята стойност. Отличават се с пълнота на обхванатите заглавия, както и с коректно и подробно описание, което ги прави лесни за намиране и ползване. С тези свои статии той вписва името си сред българските библиографи, автори на отраслови библиографии по отделните науки.

Литература

Библиография на българската библиография. 1852–1944. Състав. Христо Тренков. – София : Нар. библ. Кирил и Методий, 1981.

Българска книга. Енциклопедия. Състав. Ани Гергова. – София – Москва : PENSOFT, 2004.

Динев, Любомир. Анастас Тодоров Иширков (1868–1937). – В: **Бележити български географи.** – София : Народна просвета, 1982, 11–17.

Иширков, Анастас. Географско изучаване на Царство България. – В: *Училищен преглед*, 1930, № 8 (неофиц. отд.), 1153–1168.

Иширков, Анастас. Град София през XVII век. – София : Царска придворна печ., 1912.

Иширков, Анастас. Западните краища на българската земя. Бележки и материали. – София : Царска придворна печ., 1915.

Ковачев, Александър. Творци на българската библиография. Биобиблиография. – В. Търново : Астарта, 2004.

Николов, Наум, Васил Г. Радев. Преглед на литературата по геологията, палеонтологията, минералогията, петрографията, мините, карьерите и минералните води на България. 1828–1928. – В: *Сборник на БАН*, кн. XXIII, клон Прир.-матем. 10, 1928, 1–123.

Пенков, Игнат. Анастас Иширков. – София : УИ Климент Охридски, 1987.

Тренков, Христо. Специална библиография. Теория, методика, организация. – София : Наука и изкуство, 1958.

Филиална библиотека при специалността „География“. – В: *Софийски университет Климент Охридски*. 9.IX.1944–9.IX.1974. – София : 1975, 302–303.

Филов, Богдан. Библиография по археологията на България. – *Годишник на Народния музей за 1922–1925 г.* – София : 1926, 613–649.

Ценно дарение. – В: *Стремление* (Ловеч), № 49, 10 август 1935.

Чужди периодични издания в поголемите научни библиотеки в България. 1900–1958. Своден каталог. – София : Нар. библ. Кирил и Методий, 1966.

БИБЛИОТЕКАТА – МОСТ МЕЖДУ СТОЛЕТИЯ

На 21 март т.г. Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ – Варна тържествено отбеляза 125-годишнината от своето основаване. Дните на юбилея – 20 и 21 март – бяха съчетание от професионален диалог и празнични събития.

Официални гости на тържествата бяха: Надежда Захариева, зам.-министър на културата; Мукадес Налбант, зам.-министър на образованието; Боян Димитров, зам.-областен управител на Област Варна; К. Базитов, зам.-кмет на Община Варна; Румен Серафимов, директор на дирекция „Култура и духовно развитие“ в Община Варна; консули и дипломатически лица; представители на професионалната гилдия, на културните институти в града, университетски преподаватели, издатели, журналисти, читатели и приятели на библиотеката.

Началото на юбилейното честване бе поставено на 20 март с Националната кръгла маса на тема „Библиотеката – мит и реалност“, под егидата на Министерство на културата и Община Варна. Кръглата маса бе официално открита от Надежда Захариева и Румен Серафимов.

Проф. Боряна Христова, директор на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, проф. Ани Гергова и н.с. Анета Дончева бяха водещи на трите сесии. Сред участниците бяха: проф. Валери Стефанов, доц. Татяна Янакиева, доц. д-р Александър Димчев, доц. д-р Милена Цветкова от Софийски университет, представители на Асоциация „Българска книга“, автори, експерти от Министерство на културата, представители на библиотеки от цялата страна. Форумът потърси различни мнения за съвременното състояние на библиотеките, за ролята им, за отговорността на библиотечните дейци днес, в епохата на интернет.

С „Многая лета“ започна тържествената среща с приятели и гости на Варненската библиотека в зала „Пленарна“. Зам.-министърът на културата Надежда Захариева поздрави библиотеката и я награди с грамота и плакет на Министерство на културата за цялостен принос в

развитието и популяризирането на българската култура. Изненада за празника бяха също цветята, изпратени от министъра на културата проф. Стефан Данаилов.

Висока оценка за дейността, значението и мястото ѝ в културния живот на града библиотеката получи с поздрава от Общински съвет Варна – почетен знак, и от Община Варна – грамота и плакет от кмета на града. Посланието на Кирил Йорданов към колектива на Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ бе признание за смисъла, движил усилията на поколения библиотечни дейци.

Лично поднесоха своите поздравления: Румен Серафимов, директор на дирекция „Култура и духовно развитие“ в Община Варна; директорът на Народна библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ проф. Боряна Христова; председателят на Съюза на библиотечните и информационни работници н.с. Ваня Грашкина; деканът на Философския факултет при Софийски университет „Св. Климент Охридски“ доц. Александър Димчев и представителите на Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“; Ваня Янкова от името на СВУБИТ, варненските културни институти; библиотекари ветерани.

Поздравителни адреси и телеграми бяха получени и от Държавен архив – Варна, Регионален исторически музей, Библиотеката на БАН, Столична библиотека и библиотеките от Пловдив, Добрич, Търговище, Силистра, Стара Загора, Плевен, В. Търново, Шумен, Бургас, Смолян, Кюстендил, Кърджали...

Сред приятелите и съмишленици най-старият културен институт във Варна отбеляза 125-годишната си традиция в опазване на културното наследство и изграждането на духовното пространство на града.

„Библиотекарството... носи идеите и ценностите на една висока духовност, която във времето се развива и обогатява. Но целта винаги е една и съща – да помогне, да научи, да облагороди и извиси човека... Не се съмнявам, че вие ще успеете да отговорите на предизвикателствата на новото време... Честит юбилей!“ – се казва в поздравителния адрес

на президента Георги Първанов, получен на 21 март.

За „рождения си ден“ библиотеката получи поздравителен адрес и от Георги Пирински, председател на Народното събрание: „Дигитализираната история на черноморската ни столица и чудесната инициатива „Маратон на четенето“ наложиха най-дълголетната културна институция във Варна като безспорен образец за изключителните възможности, които предлага съчетаването между традиционните библиотечни дейности и участието ни в информационната революция...“ А народният представител от Варна Анелия Атанасова допълни: „Варненската библиотека... убедително доказва, че градът ни има световен стандарт в качеството на човешкото знание...“

С прочита на тези думи, изразяващи уважението и признанието на първите мъже в държавата, и със слово на Емилия Милкова, директор на РБ „Пенчо Славейков“, започна същинската част от тържествата.

Словосъчетанието „традиция и съвременност“ обедини събитията в празничния ден – представяне на изложбена експозиция от издания „125 години в 125 книги“ и откриване на модерна дигитална лаборатория. За срещата между традициите и съвременните идеи, развивани в библиотеката, разказа и изложбата „Библиотеката – мост между столетия“, съпътстващ елемент на представителната експозиция.

Изложбата, подредена във фойето на библиотеката, показва уникални книги – първи издания, с автографи, дарени от именити личности. Сред тях бяха Протоколите на Книжевната дружина, поставили началото на библиотеката във Варна; уникали от различно време – от ръкописния бележник на свещеник Дионисий от с. Килифарево със записки от 1784 г. до букинистичното издание на „Кървава песен“, представено на Лайпцигския панаир на книгата през 2005 г. Изложбата „125 години в 125 книги“ бе придружена с каталог.

„В експозицията са включени „заглавия-събития“, свързани със създаването и развитието на библиотечната институция, с имената на известни дарители, с вкусовете и предпочитанията на читателите“ – така определи подбора на експонатите Емилия Милкова. В навечерието на 2000 г. десетки почитатели на словото в специална анкета посочват своя избор за книгата, с която всеки

от тях ще посрещне XXI век. Подборът на книгите при подготовката на юбилейната изложба е съобразен с класираните на първите места в анкетата заглавия: „Строителите на съвременна България“, „Библията“, „Малкият принц“. Сред предпочитаните книги са „Под игото“, „Записки по българските въстания“, произведения на Йордан Йовков, Йордан Радичков...

На рождения си ден, в съпътстваща изложба, библиотеката разказа за живота на книгите във Варна и за развитието си през годините. Представено бе разрастването на библиотеката през изминалия век и четвърт, както и промените и тенденциите в интересите на варненци. Подготвените платна очертаха идеите, проблемите, трудностите и, разбира се, успехите и наградите й: „Библиотеката – мост между столетия“. Строежът на този „мост“ започва на 21 март 1883 г., основите са здрави, пътят на книгата и читателите успешно минава през него.

Към бъдещето бе насочено второто голямо събитие за деня – откриването на дигиталната лаборатория. Зам.-министърът на културата Надежда Захариева и Мукадес Налбант, зам.-министър на образованието, и всички гости на тържеството разгледаха новата дигитална лаборатория, създадена с финансовото съдействие на Министерство на културата и на Община Варна. Лабораторията разполага с ново поколение скенер, с възможност за обработване на формат А2 и с два компютъра.

Подарък за рождения ден поднесе хаджи Ламбрин Сотиров, издател, верен приятел и партньор на Варненската библиотека през годините. Той дари авторските права на логото на библиотеката, знак, изработен от художника Петър Петров. Ламбрин Сотиров, от името на ротарианците във Варна, направи и първото дарение – 126-та книга за 126-та година от живота на библиотеката.

Засаждането на дърво бе жест, традиционен и носещ послание към бъдещите поколения. Колективът на РБ „Пенчо Славейков“ избра да завърши тържествата за своята 125-годишнина като посади сребрист бор в парка пред сградата на библиотеката. Той е подарък за варненци, които ценят и обичат своята библиотека. В делник и в празник нейните врати са отворени за всеки, който търси знание или изява, иска да сподели идеи, нуждае се от информация. Варненци знаят това.

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО Е ДА ПРАВИШ НЕЩО РАЗЛИЧНО

Интервю с Емилия Милкова, директор на
Регионална библиотека „Пенчо Славейков“,
зам.-председател на СБИР

Емилия Милкова завършва немска езикова гимназия в Добрич, дипломира се в ДБИ, а след това завършва и история във Великотърновския университет. Историята си остава нейната страст, въпреки малкото време, което ѝ остава за нея. Във Варненската библиотека е от 1992 г., а от 1998 г. е неин директор.

Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ отбелязва 125 години от създаването си, но вие имате също своя 10-годишен юбилей като мениджър. Предложената от вас тема за националната кръгла маса „Библиотеката – мит и реалност“ представи проектът „успешна библиотека“. Какво е задължителното условие за него?

Вярно е, и бях пропуснала, но колеги ми припомниха този факт. Мисля си, че първото и важно условие е човек да обича това, което прави, да събере добър екип, да успее да го мотивира и едновременно с това сам да бъде креативен и да търси същото качество в колегите, трябва да може да чува различното мнение и да го приема. Тези десет години наистина изглеждат много, но аз ги чувствам като един дъх, като непрекъснат низ от събития. Това, което ме е стимулирало и зареждало, е идеята, че правим нещо интересно, т.е. харесваме предизвикателствата, и си мисля, че това е основен мотив и за голяма част от колегите, с които работим заедно, защото е трудно в нашата професия да бъдат стимулирани финансово, по-скоро стимулът идва от съзнанието, че правиш нещо различно и стойностно. Това зарежда!

Какво според вас включва понятието „модерна библиотека“ и смятате ли РБ „П. Славейков“ за такава?

Много са изискванията към една модерна библиотека, но си мисля, че съчетанието на традиция, добре комплектуван фонд, интересни колекции, с начина на представянето им в общественото пространство, с новите технологии и услугите, които предлагаме на нашите читатели, съчетание на традиция и съвременност, е моделът на успешната библиотека. Разбира се, той не е краен, той се развива, защото събитията край нас са много динамични. Преди десет години в библиотеката имаше няколко компютъра, бяхме първата библиотека, предложила услугата „електронна поща“, а днес вече говорим за информационен център, каталози в интернет, мрежи и пр. Важно е библиотеката да не изостава от съвременните тенденции и развитие, защото идващите поколения изискват от нас да бъдем по-адаптивни и атрактивни в предлагането на информацията.

Кои са вашите най-трудни професионални моменти и предизвикателства? Кое постижение на библиотеката е ваша лична гордост?

За съжаление през годините библиотеката преживя различни събития, свързани със сграден фонд, с адаптация на сгради. Процесът е двустранен – загубваш една сграда, получаваш друго пространство, което се опитваш да адаптираш и за библиотечните процеси, и да създадеш уют за читателите. Искаш да се превърне в място за срещи, за да има атмосфера. Трудно ми е да посоча личен успех, той е общ, но това че библиотеката е изцяло отворена към новите технологии, че предлагаме нови информационни услуги за първи път, че направихме първите електронни книги, че създадохме друго лице на Варненската библиотека със съчетанието на традицията, която имаме, и иновациите. Съчетахме една

културна традиция с различни провокации, свързани с книгата и четенето. Тези различни кампании, на които сме „автори“ през годините, са нашето творчество. Гордеем се, че са осъществени тук, във Варненската библиотека.

Имате ли наблюдения коя възрастова аудитория е най-активният ви потребител и как влияе интернет на потребността от библиотека?

По принцип младите хора – ученици и студенти, имат свои мотиви, при тях нещата се преплитат: четат и по задължение, и за удоволствие, търсят библиотеката като място за срещи и приятели. Това е активна читателска аудитория, за която се радваме много. Средното поколение търси изключително много художествена литература. В този отрязък от живота хората търсят други четива, имат друг стереотип и се обръщат към библиотеката, като посредник за любима книга.

Нашите по-възрастни читатели, които в началото имаха по-негативно отношение към новите технологии, привикнаха към техническите новости, преодоляха този стрес и разбират предимствата на технологично новото обслужване, което им предлагаме. Вече търсят сами в електронния каталог и го предпочитат пред традиционните. Средната възрастова група читатели са и чести посетители на информационния център, за да потърсят информация за житейски и служебни проблеми. Ние сме отворени към всички възрастови категории.

Какви професионални качества трябва да притежава съвременният библиотекар и подкрепяте ли тезата за необходимостта от обучение през целия живот?

Да, това е изключително важно. Но този тип учене трябва да е провокиран и желан в голяма степен от самия индивид, а едновременно с това той трябва да има подкрепа от институциите, от колегите. Много са промените, динамиката в нашия живот и не бива да изоставяме от професионалната информация – библиотеката ни участва активно в професионалните форуми.

Какви умения ще трябва на бъдещият библиотекар?

За съжаление през последните години се броят на пръсти младите хора, постъпили в нашата библиотека. Може би за тях на този етап е по-привлекателно да останат в столицата, в частния бизнес, който дава по-добри финансови възможности за реализация. Вярвам, че ще дойде времето, когато повече млади хора ще заработят в библиотеката и усилията на всички ни са в тази посока.

Имате ли футуристична визия за Варненската библиотека след 50 години – сграда, тип обзавеждане с читателите, нови библиотечни носители, нови функции? Как си я представяте? Дали няма да е с друго име?

Варненската библиотека носи името на Пенчо Славейков – изключително интересен творец, мой любим автор, много прогресивен като мислене, много краен като изказ във времето, в което е живял. Винаги търсещ новото и със самочувствието на европейец сред европейци. По-интересно е каква ще бъде библиотеката след 50 години – книгата ще има своето достойно място, но трябва да си мислим за електронни книги, е-вестници, по-друг тип комфорт за бъдещите читатели, които може да нямат много време да се задържат в библиотеката, а може да има и такива, които ще я припознаят като мястото, което ще им даде спокойствие и уют.

Ще попитам нещо лично. От коя ваша несбъдната професионална мечта не бихте се отказали?

Винаги съм била отворена към новите технологии, като начин на мислене, т.е. на възможността те да бъдат подчинени на нашата работа и тя да бъде извършвана по по-елегантен и естетически начин. Всяко предизвикателство в тази посока е предизвикателство към самите нас. Преди години, при посещение в библиотеки в чужбина сме се изненаждали на електронното обслужване, на каталозите, асансьорите за инвалиди, сега ги виждаме и в България. При бъдеща възможност за сграда на Варненската библиотека ще имаме възможност да се опитва в тази посока.

Интересните хора, интересните срещи...

Много са. Не съм си мислила, че нашата професия в даден момент ще се окаже изключително адаптивна и конвертируема. В Европа и Америка има изключително внимание и уважение към библиотеките и нашата професия. Изведнъж с това внимание отвън получихме и уникалния шанс да се видим с колеги, да споделим опит. Тези контакти са неоценимо богатство. Благодарение на тази „инвазия“ на нашите колеги отвън, полета взе да се променя и мисленето на нашата колегия, на институциите.

В тези години имаме уникалната възможност колеги от гилдията да пътуват по целия свят и да се срещнат с колеги от различни страни, за да се уверят, че проблемите са еднотипни, но изключително голямото желание за работа дава възможност да се промени ежедневието, да се променят отношенията. И това се доказва всеки ден.

Има ли резерви в организацията и функционирането на регионалните библиотеки в България? Какво ще промени новият Закон за библиотеките?

Да, говори се изключително много за липсата на ясна нормативна база. Тя създава нормативни пречки в нормалното функциониране на обществените библиотеки. Регионалните библиотеки са 28 в страната, обособени на базата на големите градове, на бившите окръзи, но си мисля, че би трябвало да има все пак категоризация, това е грозна дума, но трябва да има библиотеки, естествени центрове. На практика в някои от проектите, по които работим с други библиотеки, се получава това с естествения център. Координаторът е двигателът, а останалите – партньори. И тъй като всички сме много чувствителни на тази тема за малки и големи, за столица и провинция, тази деликатна тема се избягва.

Но за да имаме по-добро обслужване, да имаме възможност за участие в по-големи проекти, ни е необходимо създаването на тези естествени центрове, които да обединят усилията на поне няколко библиотеки по създаване на различни проекти.

Правим неща, които бихме направили съвместно по-лесно. Всяка библиотека сега търси свое решение на даден проблем, а би могла с координацията, било териториална или друга, да се получат по-добри резултати. Тук не става въпрос за голямата библиотека, кой ще ръководи, има много примери за ротационен принцип. Необходимо е да използваме ресурса на библиотеките с доказали се на този етап възможности да станат естествени центрове и да дърпат останалите, и да ги мотивират по този начин.

Вие сте един от експертите, които работиха по предложението Закон за обществените библиотеки. Какво ще промени той?

Всяко едно изясняване на нормативната база, създаването на стандарти, които да дадат възможност за оценка на библиотеките, на тяхната дейност, е положително явление. Надявам се, да има такъв закон, за да даде основа за по-добра работа в библиотеките и най-вече по-доброто им взаимодействие с местната власт, с другите институции.

Но законът не е единственото достатъчно условие, трябва да се мисли в посока как той ще се прилага, какви са последващите нормативни актове. Това е ангажимент на държавата.

Труден ли е балансът между личния мотив, стремеж и професионалната отговорност?

Понякога човек си задава въпроса кое е по-важно. За да успееш, е необходима хармония между семейството и професионалната ти изява. В тази хармония, в този баланс, важна роля играе разбирането и подкрепата, която човек намира сред близките си. Наскоро Ингрид Шикова в своя лекция за членството на България в ЕС отбеляза, че то се гради на основата на много любов и търпение. И аз мисля, че хармонията зависи от любовта и търпението.

Какво е вашето послание в празничните-следпразнични дни?

Първо, много здраве за колегите и приятелите. Много ми се иска трудните дни да не се повтарят за Варненската библиотека. Като всички поколения работили в нея, стремим се към нейния нов дом.

*Двата текста за 125-годишнината на РБ „Пенчо Славейков“
подготвиха Кристиана Димчева, Огнян Антов и Юлиана Крайчева*

МЕЖДУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЯ НА БИБЛИОТЕКАРИТЕ НА РЪКОПИСНИ КОЛЕКЦИИ

ЕЛИСАВЕТА МУСАКОВА

Активността на LIBER (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche) може да бъде проследена подробно в сайта на организацията, но до момента на предаване за печат на тази статия там нямаше нова информация за III Международна конференция на сформирания към Лигата експертна група от библиотекари, отговорни за ръкописните колекции в Европа (LIBER Manuscript Librarians Group). В конференцията, състояла се между 28 и 30 ноември 2007 г. в Държавната библиотека в Берлин (ДББ) под наслов „Communicating Manuscripts“, се регистрираха 69 участници, представители на библиотеки от Германия, Австрия, Англия, Ирландия, САЩ, Исландия, Швеция, Норвегия, Дания, Белгия, Холандия, Франция, Италия, Испания, Швейцария, Чехия, Полша, Русия, България.

След официалното откриване от страна на Барбара Шнайдер-Кемпф, директор на ДББ, кратки приветствия отправиха д-р Юта Вебер от страна на организаторите, д-р Андре Боуман (Университетска библиотека в Лайден) и д-р Бърнард Мийхан (Библиотека на Тринити Колидж, Дъблин) като членове на Управителния комитет. Уводната лекция на проф. д-р Ееф Овергау (ДББ) имаше за цел да дефинира спецификата на ДББ с нейния ръкописен отдел, която беше изведена в четири точки:

1. Библиотеката е наследница на Хумболдтовия университет в исторически план.

2. Има особен институционален статут в общото федерално устройство и в рамките на Прусия.

3. Има значение за Берлин със специфичните й функции на голяма библиотека, макар и без статут на национална.

4. Притежава специални колекции, които изследва.

Б. Мийхан формулира основните теми

в заседанието на първата сесия – „Експониране на ръкописи в изложби: напрежения и предизвикателства“:

- международните изложби от ръкописи днес оформят публичния образ на библиотеките;

- най-ценните ръкописи привличат много заявки за заемане, което изисква утвърждаване на единна политика, комбинираща желанието за сътрудничество с изискванията за консервация. Тъй като лобирането понякога става на високо политическо ниво още преди да са се включили библиотекарите, възниква проблем дали ангажиментът на кураторите не трябва да стане по-явен. Какви са границите, в които се оправдава пренасянето на цял ръкопис, от който ще бъдат изложени две разтворени страници? Дали светът на ръкописите се смесва днес с културата на художествените изложби и доколко те са съвместими в една многоплатнова изложба? И накрая, в епохата на масово пътуване и висока безопасност, ръчното пренасяне на експонати става все по-трудно.

Райнхард Фелдман (Университетска библиотека, Мюнстер) се спира на консервационните аспекти при заемането на ръкописи за изложби и специално на работните групи към основаната през 2004 г. Асоциация на германските библиотеки, които предлагат нов наръчник с препоръчителни правила при заемане и експониране на ръкописи, както и изпълнението на девет задължителни условия. Налага се необходимостта от съгласуване на дейностите на библиотеките, особено в такива ключови моменти като митническите процедури и предварителното обсъждане на всички възможни разходи.

Д-р Матиас Пуле (Културно-исторически музей, Магдебург) цитира случаи с откраднати по време на изложби ръкописи

и коментира зависимостта при избора на експонати от политически и комерсиални фактори, но акцентът беше поставен върху научната стойност на изложбите от средновековни ръкописи. Чрез тях библиотеките създават не реконструкция, а свой конструкт на средновековната история, опиращ се на изследователска работа. В този смисъл оригиналите, и то особено ценните, навсякъде се предпочитат пред фототипните и дигиталните издания, което от една страна изисква особено внимание към опазването на експонатите, а от друга, силно повишава значение то на специалните библиотечни колекции.

С подчертан интерес беше изслушан д-р Майкъл Райън (Библиотека „Честър Бийти“, Дъблин), директор на малка институция, съчетаваща библиотечна и музейна практика, която по неговите думи не прави комерсиални изложби. Обратно на предишния доклад, риторичният въпрос, зададен от него, беше има ли изобщо смисъл да се правят скъпоструващи експозиции, при които винаги печели заемащата страна, а даващата обикновено не калкулира огромните си индиректни разходи. При малките библиотеки изгодата, включително и от рекламата, е още по-съмнителна, защото те не попадат в списъците на големите събития, а в същото време съперничеството за финанси и обществено внимание между музейните институции донякъде девалвира темите, които сякаш вече зависят от главите в дисертацията на амбициозните куратори.

В дискусията колега от Женева постави въпроса кога трябва да се каже „не“ при поредно искане на изложбен „ръкопис-звезда“ и бяха коментирани въвежданите от някои библиотеки такси за „боравене“ (handling), които правят разходите по наемане на експонати непосилни. Оживен разговор предизвика и въпросът как могат да се увеличат научните придобивки от изложбите на ръкописи.

Аспектите на втората сесия „Ръкописи в интернет“, с двата ѝ модула „Достъп и сътрудничество“ и „Дигитализация“, формулира д-р Клаудия Фабин (Баварска държавна библиотека). Според нея, повечето от съвременните проекти за описване и дигитализиране на ръкописните сбирки се концентрират или върху отделни библиотеки или върху отделни атрактивни паметници; истинският потенциал на ръкописните бази данни обаче е в улеснения достъп до историческите сбирки чрез ръкописните колекции. Германската

база данни Manuscripta Mediaevalia цели достъп до описанията и дигиталните изображения на немскоезични ръкописи от всички немски и някои библиотеки в съседни страни; порталът CERL(1) разкрива още по-широки перспективи чрез стремежа да включи пазените в Европа ръкописи от всички епохи чрез своята метатърсачка. Главната изгода от подобни проекти е възможността за виртуална реконструкция на разпръснат средновековен и ранен модерен материал, която допринася за нарастващото разбиране на културното значение на историческите колекции и дори може да предотврати тяхното евентуално разпръсване.

Д-р Роберт Гил (ДББ) се спря на каталогизирането за Мрежата в рамките на Manuscripta Mediaevalia. При непрестанното ревизиране на правилата за описание и въвеждане на нови, в процеса на дигитализиране се появява необходимостта от нов софтуер за създаване на общата база данни – такъв е ManuscriptumXML (MXML), който през 2003 г. се изправя срещу две основни предизвикателства: връзката описание – индекс и връзката с традиционното каталогизиране на ръкописи(2). Софтуерът решава и двата проблема и позволява комбинирането на текстове (описания) с различна дълбочина. Новият продукт не дава универсални отговори, но демонстрира как процесът на каталогизиране може да се ръководи от софтуера, как се свързват текстът и индексите и как данните могат да се отпечатват или показват в Мрежата.

Д-р Франческа Нюта (Национална централна библиотека, Рим) представи проекта „Виртуалната библиотека Нонантола“(3), чиято цел е да възстанови виртуално разпръснатата сбирка от ръкописи от библиотеката на абатството в Нонантола (близо до Модена). Най-ранните екземпляри, включващи най-старите преписи от съчинения на св. Августин и на „Естествена история“ от Плиний, датират от VI в. Напълно дигитализирани са 45-те ръкописа, запазени в Националната библиотека, които ще служат за понататъшното издирване и идентифициране на останалите оцелели паметници от сбирката.

Д-р Иван Бозероп (Кралска библиотека, Копенхаген), председател на CERL, направи преглед на сегашния му състав – 37 плащащи пълноправни членове и 129 асоциирани, и се спря по-подробно на новите моменти в развитието на базата данни за ръчнопечатаните книги (Hand Press Book

или HPB Database), какъвто е, например, осигуряването на достъп до базата в средата на OCLC (Online Computer Library Center).

Във втората част на сесията д-р Ханс Зотер и инж. Манфред Майер (Университетска библиотека, Грац) очертаха перспективите в дейността на Изследователския център за ръкописи Vestigia(4), който се насочва към източноевропейските ръкописни колекции, включително тази на Центъра за славяновизантийски проучвания „Иван Дуйчев“. Преносимата дигитална техника (Graz Book Table) е създадена в университета именно с тази цел. Същевременно беше изтъкнато, че висококачествената дигитализация означава не само техническо качество, но развито индексирание в тон с общото съгласие, че в Мрежата файловете с изображения трябва да вървят заедно с каталожните данни.

Д-р Карин Цимерман (Университетска библиотека, Хайделберг) демонстрира резултатите от проекта „Дигитализиране на 848 немскоезични ръкописи от Палатинската сбирка в Университета в Хайделберг“. Тази изключителна колекция от средновековни и ранни модерни немскоезични ръкописи съдържа около 270 000 страници и 7000 миниатюри, които ще бъдат достъпни в интернет до края на 2009 г. Всички илюстрации са включени в списък и индексирани в базата данни от изображения HeidICON, която позволява търсене по свободен текст, предмет, иконографски мотив, автор/художник и група текстове. Първата част от проекта е спонсорирана от DFG, а завършителната – от Фондацията „Манфред Лаутеншлегер“. Самата дигитализация е извършена от групата на университета в Грац, асистирана от 7-8 студенти.

В своя доклад за дигитализацията на модерните ръкописи във Френската национална библиотека д-р Мишел Сакен (ФНБ) изтъкна две страни на проблема. Музеографската гледна точка визира широката публика, така че виртуалните изложби в сайта на библиотеката показват заедно с другите „експонати“ и избрани изображения на ръкописи. Проектът „Галика 1“ (GALLICA), който ще бъде заменен от „Галика 2“, развива виртуална библиотека с антология от най-добрите творби в колекциите, като ръкописите на Зола и Пруст. В аспекта на традиционната изследователска библиотека целта е изследователят да достига от бюрото си не само до ръкописите, но и до транскрипцията, описанията,

бележките и хиперлинковете, за което са нужни обединените усилия на куратори, учени и информатици. Във ФНБ печатните каталози се дигитализират, а библиографските описания във Word се ретроконвертират в XML/EAD, докато самото каталогизиране се прави изключително в EAD. Нова стъпка на ръкописния отдел е проектът IDA (Взаимообмен на данни между администрации) в партньорство с Националния институт за изследване в информатиката и автоматизацията (ITEM), резултат от който са дигитализирани творби на Флобер, Пруст и Пол Валери. OPTIMA, започнат през 2007 г., разширява проекта IDA, а в сътрудничество с Градската библиотека в Бордо, Висшето училище в Лион и университета в Каен се прави дигитализация на ръкописите на Монтескьо. В скоро време отделът изцяло ще изостави микрофилмирането, за да използва дигитализацията като стандартен начин за опазване.

„ХиперШопенхауер: философски ръкописи в Мрежата“ е амбициозен проект, представен от д-р Николета де Киан (Университета в Падуа), който предвижда дигитално критическо издание на творбите на Шопенхауер с включване на всички негови ръкописи и издадени документи. Проектът се подкрепя от италианското Министерство на университета и изследването, Университета в Пиза и ДББ и се базира на мрежовата Open Source апликация Hyper, развита от Net7-Internet Open Solutions (Пиза) и групата Hyper от Мюнхенския университет в контекста на COST(5) action A32, подкрепян от ЕС. Технологичната инфраструктура на проекта е замислена като апликация към Семантичната дигитална библиотека, позволяваща на изследователите да организират дигиталните обекти според множествени критерии и да изразят семантиката на връзките между дигиталните обекти по машинно четим начин. Метаданните се базират върху стандартите на Семантичната мрежа (Semantic Web) и онтологии като OWL(6) и RDF(7), осигуряващи максимална интероперабилност. Проектът предвижда пълно дигитализиране на берлинската колекция от около 12 000 ръкописа на Шопенхауер, от които първите 5000 са достъпни от 2008 г., класификация и публикуване на факсимилета (www.hyperschopenhauer.org), транскрипция и кодификация на ръкописите в специален HNMML език. Този транскрипционен модул, използващ кодирани в XML файлове,

позволява генерирането и на дипломатическа, и на линейна транскрипция, представена на читателя редом с факсимилно изображение. Нурег интегрира и потока от публикувани допълнителни изследователски материали, семантично свързани с дигиталните обекти, така че читателят вижда списък на всички транскрипции, статии и преводи, свързани с ръкописа.

Третата сесия – „Споделена информация в Европа: национални доклади“, под председателството на А. Боуман, беше посветена на библиотечните дейности в ръкописните колекции по страни, за периода между двете последни конференции на LIBER. Представянето на текущите отчети, разбирани като полезно средство за „комуникация чрез ръкописи“, се води от следните принципи: всички национални доклади трябва да са кратки, а форматът им се фиксира в няколко точки: комплектуване; проекти за каталогизиране; дигитален достъп; консервация; избрани изложби; други изследователски дейности; избрана литература; образование; новини за персонала, организациите, разни.

Отчетите се разпращат предварително между участниците в конференцията и ще бъдат публикувани на новия уебсайт на LIBER's Manuscript Librarians Group, поддържан от Кралската библиотека в Хага. Представени бяха Германия (д-р Алесандра Сорбело Штауб, от Вюртембергската библиотека в Штутгарт), Франция (д-р Тиери Делкур, ФНБ), Италия (д-р Фр. Нюта и д-р Симона Чивес от Националната библиотека в Рим), Ирландия (д-р Б. Мийхън), Великобритания (д-р Скот Макендрик, Британска библиотека), Полша (Мария Вреде, Народна библиотека във Варшава), Швеция (д-р Ингрид Свенсон, Кралска библиотека, Стокхолм), Австрия (д-р Алоис Хайдингер, Австрийска академия на науките – Виена), Испания (д-р Ана Гудайол, Библиотека на Каталуня, Барселона), Русия (Олга Сапожникова, Руска национална библиотека – РНБ, Санкт Петербург).

От отчетите ще отбележа само няколко(8). В доклада за Франция беше изтъкнато, че тя все повече заприличва на Германия поради липса на централно управление – в тази ситуация са институциите, притежаващи ръкописи, които са подчинени или на Министерство на културата, или на Минис-

терство на просветата, или на местната власт. Няма обединени и между трите бази данни за ръкописи Enluminures, Liber Florides и Mandragore. Политиката за придобиване на ръкописи се активизира, но същевременно растат цените за откупки. Освен on-line каталог на ръкописите, във ФНБ са дигитализирани всички цветни слайдове, а сега тече процес на дигитализиране на микрофилмите. Представителят за Австрия обяви, че Националната библиотека повече няма да прави печатни каталози, а ще върви на право към качване на описания в мрежата. Руската страна представи проектите за дигитални издания на евангелски ръкописи в РНБ и посочи, че за каталогизирането на ръкописи се използват национални MARC-варианти – IBERMARC и CATMARC.

В заключителната част се обсъдиха редица предложения за темата на следващата конференция през 2010 г. с вероятен домакин Националната библиотека в Рим. Българската страна изрази желание тогава да бъде представен и българският национален доклад, евентуално подготвен в сътрудничество с други наши библиотеки. Участниците единодушно гласуваха промяна в състава на борда, който след напускането му от страна на Б. Мийхан, остава в следния състав: А. Боуман – председател, Ю. Вебер – секретар, членове – Ф. Нюта, М. Сакен, Ад Леринтвелд (Кралска библиотека, Хага).

Бележки

1. Консорциум на европейските изследователски библиотеки. <http://www.cerl.org/web/>.
2. <http://www.manuscripta-mediaevalia.de/hs/handbuch.pdf>
3. *Biblioteca Nonantolana Virtuale*.
4. <http://www-theol.uni-graz.at/~wessely/vestigia/e/>
5. European Co-operation in the field of Scientific and Technical Research.
6. Web Ontology Language.
7. Resource Description Framework.
8. Данните за ръкописните колекции, според направените отчети, са публикувани на адрес: [http://liber-manuscripts.kb.nl/backgrounds/National%20Backgrounds_all%20countries_7_\(appr\).pdf](http://liber-manuscripts.kb.nl/backgrounds/National%20Backgrounds_all%20countries_7_(appr).pdf)

ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ СТРАСТИ ЗА АВТЕНТИЧНАТА ВЕРСИЯ НА „СОЛУНСКИЯТ ЧУДОТВОРЕЦ“

ВИКТОРИЯ РОГЛЕВА

Колективът на Народна библиотека „П. Р. Славейков“ – Велико Търново има традиции в представянето на нови книги и автори. Читалнята се превръща в уникален литературен салон, където се събират читатели, които се вълнуват по възрожденски от разглежданата тема. Най-интересни са срещите за българските романи.

Така се получи и на представянето на 17 март т.г. на автентичната версия на „Солунският чудотворец“ от Фани Попова-Мутафова, издадена от „Унискорп“.

Присъствието на редактора на книгата – г-н Петър Величков, се яви като допълнителна провокация към екипа от литератори, историци, библиотекарите, студенти и ученици, които бяха се запознали с новия текст. Тази, почти постоянна читателска група винаги е заредена с любопитството на откриватели. Тя обича да се „рови“ както в пластове на литературния материал, така и в желанията, намеренията и прозренията на този, който го е създал. Този път нямаше жив автор, когото да разпънат на кръст с въпросите си, но имаха шанса да подложат на кръстосан разпит човека, който беше дръзнал да редактира една известна българска авторка. Още повече, че добре познавах и неговите книги за страстите и скандалите в царска България и за Яна Язова. Имаха толкова богат материал, по който можеха да изразят мнението си и да получат нова информация, че едва изчакаха да минат уводните думи и обясненията на издателите как и защо е избран точно този текст на романа да бъде издаден от тях. Това само донагнети въздуха в препълнената читалня с огромно желание за литературно общуване.

Четенето е страст, необикновено при-

ключение, откриване на нови духовни хоризонти, но всичко това губи смисъл, ако няма с кого да го споделиш. Г-н Величков участва много активно в този литературен празник с великотърновските почитатели на българското историческо четиво. Той разказа подробно за необикновения живот на авторката, за издирването на истинския текст от допълненото второ издание от 1942 г. и за работата си над него. Присъстващите откриха, че редакторът на „Солунският чудотворец“ не само пише увлекателно, но на живо е още по-сладкодумен и забавен. Има не само огромни литературни познания, но и активно е участвал в някои от литературните скандали в страната ни. Те добре помнеха, че благодарение на него беше спасен романът „Левски“ от Яна Язова, за да не бъде издаден под чуждо име. Той е събеседник, който притежава и дарбата да слуша. Само тогава се получава онази непринудена атмосфера, когато всеки, който желаеше, сподели вълненията си. Преплитяха се исторически и литературни гледни точки, допълвани от мъдростта на университетски преподаватели с неподправената свежест на младостта на повечето присъстващи на премиерата.

Не всеки ден излиза оригиналната версия на любим на няколко поколения български роман! Това отключи и торбата с питанията, а откровените и изчерпателните отговори на ерудирания редактор се превърнаха в кратък курс по малко познати проблеми на българската литература на XX век.

Хубавото на литературни срещи като тази е, че на никого от присъстващите не му се иска тя да свършва. Прибирайки се в домовете си, всички отнасяме не само приятни емоции, но и много нови знания.

Поглед на историка Стоян Михайлов към романа „Солунският чудотворец“*

Фани Попова-Мутафова е извършила сериозно историческо изследване преди написването на романа „Солунският чудотворец“, за което може да се съди от съдържанието на самата книга. Подобно изследване на епохата на Асеневци, не е могло да се извърши нито бързо, нито лесно в края на 20-те години на XX в. Към времето на написването на романа авторката не е разполагала с множество исторически изследвания за епохата на Асеневци, а само с отделни статии. Тази историографска оскъдност вероятно налага на Ф. Попова-Мутафова да използва направо някои оригинални исторически извори за попълване на нейните познания за епохата. Четейки текста на книгата и сравнявайки го със съвременните познания за времето на първите Асеневци, може да се каже, че той точно следва известните днес на историческата наука събития.

Липсата на достатъчно научни изследвания в момента на създаване на книгата е накарало Ф. Попова-Мутафова сама да интерпретира някои важни исторически събития. Например, тя отнася избухването на въстанието на братята Петър и Асен през пролетта на 1186 г., едно мнение, което започва да се налага в българската историческа наука едва през последните години, в противовес на господстващата дълго време хипотеза, че бунтът е започнал през есента на 1185 г. В книгата също така четем, че именно Асен е обявен за цар при избухване на въстанието. Това твърдение, макар и отхвърлено днес, се основава на Поменника към Бориловия синодик, който все пак е един от малкото собствено български средновековни исторически извори. За произхода на

Асеневци Ф. Попова-Мутафова се е спряла на предположението, че те са от стар аристократичен български род, свързан с владетелите от Първото българско царство, хипотеза, която битова и днес, наравно с много други. В някои случаи авторката е допуснала и неточности в историческите факти. Такъв е случаят с неколкотократно използване на титлата княз за най-високопоставените български аристократи от двора на първите Асеневци, но в изворите, достигнали до днес, липсва употреба на тази титла от времето на Второто българско царство. Титлата деспот пък не може да се носи от повече от една личност в едно и също време.

Макар и като автор на художествена литература, Ф. Попова-Мутафова успява да „наложи“ устойчиво и виждания, които намират място и в историческата наука, без за това да има никакви изворови податки. Пример за това е името Мария, дадено от авторката на дъщерята на цар Калоян и съпруга на латинския император Анри. Същото се отнася и за изключително отрицателното отношение към Борил. В изворите липсва каквато и да е информация за него до възкачването му на трона след убийството на Калоян и няма свидетелства за евентуалното му участие в заговора срещу неговия чичо.

В заключение още веднъж трябва да се обърне внимание, че Фани Попова-Мутафова е използвала много внимателно историческите извори, но също така и много изкусно ги е допълнила с уменията си на творец и понякога читателят много лесно може да бъде заблуден кое е реален исторически факт и кое е плод на авторското въображение.

** Авторът е уредник в Регионален исторически музей – Велико Търново*

ДВА ПОГЛЕДА КЪМ ЕДНА КНИГА

За биографията и биографските справочници –
един професионален анализ

НИНА ШУМАНОВА

За българското библиотечно информационно пространство появата на сериозни професионални анализи и изследвания определено не е утвърдена практика. Ето защо издаването от Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ на **„Биография и биографска информация. Чуждестранни идеи и практики“** с автор ст.н.с. Елена Янакиева предизвиква професионален интерес и насочва вниманието към един много специфичен справочен проблем – използването на биографии и биографска информация в работата на съвременните библиотеки.

Авторката е водещ специалист в областта на библиотечно-информационното обслужване, пряко ангажирана с тази проблематика в най-авторитетната библиотечна институция – Народната библиотека. Дългогодишният ѝ опит от работата с този тип справочници провокира научния ѝ интерес към тях (те са обект на хабилитационния ѝ труд), както и убедеността ѝ от необходимостта от тяхното популяризиране сред библиотечните специалисти поради високата им информационна стойност. Това са и причините за появата на разглежданото издание. То е премерено съчетание от теоретично проучване на развитието на жанра „Биография“ от Античността до днес и своеобразно справочно издание, посветено на биографските справочници и интегрираните системи за биографска информация.

Акцентът в теоретичната част е върху биографията в културно-исторически контекст. У нас няма цялостно изследване върху същността и развитието на биографията и направеният обзорен преглед на основните етапи в развитието на биографията и теоретичните изследвания върху нейната същност представлява безспорен интерес не

само за библиотечно-информационните специалисти. В този смисъл налице е едно проучване, което ориентира в развитието на биографията през четири основни за нея периода: Античност, Средновековие и Възраждане, Западноевропейското „ново време“ (XVI–XVIII век), Биографията през XIX век и Биографията през XX век. За всеки един от тези периоди са посочени отличителните черти на появяващите се биографии. Постигане на авторката е излагането на теоретичното осмисляне на биографията и утвърждаването на биографичния метод като самостоятелен изследователски метод в съвременната хуманитаристика.

Главата, посветена на институционализацията на биографизма през XX век, има особено значение поради много конкретната информация, която се предоставя за водещи научни институти и организации от цял свят. Тяхната дейност е представена многопосочно: теоретични изследвания, свързани с осмисляне на жанра „Биография“, разработване на проекти и програми, организиране на различни курсове, осъществяване на обмен на информация и всякакви други инициативи, имащи отношение към биографичните изследвания. С кратка характеристика са представени и водещите периодични издания в света, на чиито страници се осъществява научен обмен по въпросите, свързани с биографичните изследвания.

Специално внимание искам да обърна на главата „Биография и хуманитаристика – взаимни влияния и връзки“. Тук са проследени различни аспекти на взаимодействията между биографията като жанр и социалните науки, като е показано сложното и многопластово влияние на различни

научни направления върху нея. Пак тук авторката предлага разсъждения и върху един особено деликатен въпрос, свързан с морала на създателите на биографии и допустимите граници на намеса в личния свят на биографираното лице.

Както авторката сама се изразява, „материалният израз“ от хилядолетното развитие на биографията е създаването на огромен по количество и многообразен по съдържание брой биографски произведения“. Голямото практическо значение на труда на Е. Янакиева е систематизацията на различните по характер биографски справочници. Разглеждат се видовете биографски справочници на базата на относително еднаквата им класификация, присъстваща в световно утвърдени пътеводители по справочна литература като Уолфорд, Шии, Кац, както и в авторитетни монографии по проблемите на справочната дейност. За всеки вид са посочени основни особености, които трябва да се имат в предвид при работа с тях: структура, подбор на включените лица, критерии за оценка на конкретния справочник, форма на издаване. Подходът при представянето на отделните видове справочници е подчинен на идеята на авторката това издание да служи и като своеобразен указател на водещите в света биографични справочници. Наред с основната характеристика на всеки вид са изброени най-значимите утвърдени в световната справочна практика заглавия (над 30). Изтъкнати са техните особености, специфични решения, предимства и недостатъци. По този начин всяко лице, библиотека или друга институция, имащи интерес към такъв тип информация, може да се ориентира в изключително професионално поднесената информация.

На едно по-високо ниво – а именно за прецизно и изчерпателно издирване на биографска информация, свързано най-вече с дейността на библиотечно-информационните звена, са представени и интегрирани системи за библиографска информация. Те обединяват данни, съдържащи се в различни

справочници, индекси, насочващи към информация за конкретно лице, самостоятелни бази данни с биографска информация, информация от различни бази данни с възможности за хипервръзки. Включена е информация за водещи компании и издателства като Thomson/Gale, Wilson, Marquis, Bowker и др., както и за най-значителните реализации на интегрираните системи за биографска информация.

Изследването на ст.н.с. Елена Янакиева трябва да се разглежда двупланово. Единият план е теоретичен и е свързан с разглеждане на проблеми в областта на информационните системи. Авторката навлиза в една неразработена у нас проблематика и успява успешно да представи проблемите на жанра „Биография“ и биографските справочници на фона на чуждестранните идеи и практики. Искрено се надявам тя да продължи своите изследвания и върху българските значими практики. Вторият план е чисто практически – изданието е прекрасен пътеводител върху биографските справочници, като са посочени десетки библиографски цитирания и електронни адреси, които осигуряват сигурна основа за всяко информационно проучване, свързано с конкретно лице.

През последните години Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ издаде няколко значими заглавия, свързани с библиотечно-информационната проблематика. Надявам се тази тенденция да продължи и това ме провокира да си позволя едно предложение. Смятам, че библиотеката има достатъчно авторитет и творчески потенциал да оформи една серия, под която да обединява издаваната от нея професионална литература. Това ще стимулира повече автори и ще постави началото на една добра практика с бъдеще и с признание.

Янакиева, Елена. Биография и биографска информация : Чуждестранни идеи и практики. – София : Нар. библ. Св. Св. Кирил и Методий, 2008. – 144 с.

За Елена Янакиева и книгата ѝ

ТАТЯНА ЯНАКИЕВА

Книгата на Елена Янакиева „Биография и биографска информация: Чуждестранни идеи и практики“, издадена от Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, е посветена на изключително актуална тема в съвременната хуманитаристика. Днес се пишат, печатат и четат неизброимо количество биографии. Те не са само жанр на художествената литература или на историческата проза, а предпочитан изследователски обект на много научни школи, който акумулира различни типове изследователски практики и начини на повествование, съизмерва различни теории на „науките за човека“. Въпросът, който си задавам, е – може ли гласът на един библиограф да се отвори сред многогласния хор на толкова много творци, изследователи и интерпретатори на биографията в контекста на различни философски, психологически и литературни течения през последните десетилетия? Намерила ли е Елена такъв проблем в това обширно изследователско поле, който до този момент не е бил достатъчно осветлен?

Е. Янакиева има свой собствен поглед към тази тема – погледът на библиографа, призван да ориентира съвременника в огромните масиви от биографски текстове и интерпретациите им. Затова не случайно е нарекла своя труд „Биография и биографска информация“. Това заглавие отразява двойния обект на нейното изследване.

Пристъпвайки към своята задача, Е. Янакиева съзнава, че е нужно да даде на българския читател най-напред по-пълна представа за своя сложен информационен обект. Затова в първата част на своята книга се е заела с отговорната задача – да огледа цялостно биографията и различните нейни интерпретации в културно-исторически контекст. Тя представя последователно и систематично развитието на биографията от Античността, Средновековието, Възраждането, западноевропейското „ново време“ (XVI–XVIII в.) и европейския XIX век.

Историческият преглед е само въведение към основната тема в първата част, а именно институализацията на биографията през XX в. Вниманието на Елена Янакиева е насочено към теоретичната рефлексия на биографското писмо в европейската култура на новото време и утвърждаването на биографичния метод като значимо постижение на съвременната хуманитаристика.

Интерпретирането на биографиите и всички свързани с тях мемоарни жанрове, включително и устните разкази, като средство за събиране на социално значима информация формира през XX в. нова интердисциплинарна област на изследвания за отношенията между културите, социалните структури, всекидневния живот на човека. Изключителният изследователски интерес към житейските истории и свързаните с тях наративно-теоретични традиции изправя Елена Янакиева пред трудна задачата да обхване цялото това многообразие от идеи и изследователски практики. За стремежа ѝ към изчерпателност свидетелства и библиографията, на основата на която тя прави своите изводи. Тази библиография, включваща повече от 120 заглавия на български, руски, английски, немски и др. езици, подбира трудове на авторитетни учени и изследователи на жанра от различни школи. Считам, че Елена Янакиева успешно се е справила със задачата си и е защитила личния си избор на позиция – биографията представлява самостоятелен тип хуманитарно знание със собствен обект и метод на изследване.

Двойният обект на тази книга налага плавен преход от прегледа на разнообразните теоретични подходи към съвременната организация на научните изследвания и тяхното информационно осигуряване.

В раздела „Институализация на биографичните изследвания“ Е. Янакиева представя най-значимите научни институции и центрове за изследвания на национално и международно равнище в областта на биографията. Тя се спира по-подробно на

Института за история и теория на биографията „Лудвиг Болцман“ в Австрия, представя накратко Европейския биографичен архив във Финландия, Института за биография при Университета в Грьонинген, Холандия, Фондацията за архивите с национални лични дневници в Италия, Центъра за проучване на биографията в Съсекс, Великобритания, Центъра за повествователни проучвания в областта на социалните науки към Университета в Източен Лондон, Обществото за словесна история към Департамента по социология в Университета в Есекс, Биографичния институт към Научния център по хуманитарни науки и Департамента за изследвания в областта на биографията и автобиографията към университети в Австралия, Центъра за биографични изследвания към Хавайския университет в Маноя, Научно-информационния център „Мемориал“ в Санкт Петербург и др. Представя специализираните асоциации – на историците, занимаващи се с персонална история, Международната асоциация за биографии и автобиографии и на организирани от нея международни конференции. Тук Е. Янакиева се изявява като информационен специалист – сочи интернет-адреси на сайтовете на тези институции, сочи основните направления на изследванията, провеждани в институциите, информира за проекти, програми – образователни и изследователски.

Централна задача на Е. Янакиева във втората част на книгата е да представи съвременните възможности за достъп до биографска информация. За първи път в нашата теоретична литература тя интерпретира по-задълбочено тази тема. Като специалист, отдавна изкушен както от теорията, така и от практиката на информационното обслужване, тя търси баланс между теоретико-информативния и организационно-приложния характер на отделните части, което е безспорна сполука за авторката.

В раздела „Видове биографски справочници“ Е. Янакиева предлага класи-

фикацията им, разглежда най-значимите биографски указатели и речници, като представя синтезирано тяхната история и съвременно развитие. Безспорно най-голям интерес представлява главата „Интегрирани системи за биографска информация“. Елена предлага актуална информация за най-значимите информационни ресурси в тази област, които представят в електронна форма авторитетни печатни биографски издания, индекси, насочващи към други справочници, и които включват допълнителна библиографска и пълнотекстова информация, както и връзки към релевантни електронни справочници и бази данни. Резултатът е създаването на качествено нови средства за достъп до биографската информация – автоматизирани биографски информационни системи. Тези системи представят едно ново ниво на обобщение на изследователската активност, интегрирайки в този процес не само отделни учени, но и различни институции и сдружения, информатици, издатели и библиографи.

Книгата на Елена Янакиева „Биография и биографска информация“ ще намери читатели в различни сфери. Без съмнение тя ще бъде полезна за всички, свързани с т.нар. „институции за паметта“ – библиотечно-информационни специалисти, архивисти, музейни работници, а така също и за изследователи, докторанти и дори за студенти, които искат да навлязат по-дълбоко в тази проблематика.

Тази книга ни кара да се замислим имаме ли адекватна национална стратегия за развитие на биографската информация в България и представянето ѝ във виртуалното пространство. Моите очаквания са, че тази книга ще предизвика културните институции да предприемат необходимите стъпки в тази посока. Вярвам, че Народната библиотека, заедно с други водещи научни организации, ще се включи активно в подготовката на интегрирани ресурси, с която страната ни ще бъде представена във все по-ясно очертаващите се глобални компютърни мрежи за биографска информация.

БИБЛИОТЕЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ

ЕВГЕНИЯ РУСИНОВА

Библиотечните изследвания, т.е. приложението на различни изследователски техники и технологии в библиотечната практика, не са атрактивна проблематика. Тази причина ги поставя в периферията на вниманието на библиотечните специалисти и на практиците. Често дори се подценяват. Навлизането в библиотечното образование, теория и практика на дисциплини/направления като PR и маркетинг предоставя солидни аргументи за значението и ползата от библиотечните изследвания, от тяхната методология и методика.

Теорията на библиотечните изследвания се развива особено през 70-те и 80-те години на XX век в бившия СССР. Струва ми се, че дори може с основание да се говори за руска/съветска школа в тази насока. Тя има уникално място в библиотекознанието като цяло.

Посочените два аспекта определят и вниманието, което трябва да се отдели на книгата „Библиотечные исследования“, още повече, че нейният автор е един от изявените специалисти в това направление. Владимир Семьонович Крейденко е автор на публикации върху библиотечни изследователски методи, съставител е на сборник с подобно съдържание и има заслуги за оформянето на учебната дисциплина в руската библиотечна сфера. При това книгата има подчертано практически профил и е предназначена за широка аудитория. Замислена като учебно-методическо пособие, тя обаче има далеч по-широко значение.

В изложението ясно проличават два акцента: първият, върху общетеоретични (методологически) въпроси, проблеми на организирането и провеждането на изследванията (глави 1, 9–12) и вторият, върху отделните изследователски методи (глави от 2 до 8).

Първата глава е своеобразното теоретично въведение в темата. В нея върху близо 35 страници се извеждат основни аспекти

на методологията и методиката на библиотечните изследвания. Пак там се прави класификация на методите, като се открояват спецификите и взаимосвързаността на количествени и качествени методи. На процеса на библиотечното изследване е посветена глава 10. Авторът обосновава виждането за наличие на методологически и методически блокове в програмата на всяко изследване. Акцентира се и на формулирането на хипотеза, както и на спецификите на пробното изследване. Постановките в тази глава намират място, макар и изразявани в друг контекст, при преподаването на библиотечни PR и маркетинг. Логично следващата глава разглежда внедряването на резултатите от научните изследвания. Практиката, включително и българската, показва, че това е едно от „тесните места“ на библиотечната наука. Не може да се отрече разпространеното неумение да се обобщят, интерпретират и използват резултатите от различни библиотечни изследвания. Констатацията на автора е, че библиотечните специалисти разполагат с информация, но тази информация не е овладяна.

Основната част на изложението е отделена на методите на библиотечните изследвания. Авторът започва (глава 2) с терминологичния анализ и операционализирането на понятията. Методите са важни за верифицирането на хипотези. Терминологичният анализ заслужава внимание, защото ежедневно ни практика дава изобилни примери колко малко внимание се отделя на терминологичната прецизност в доклади, статии, рецензии. В главата се акцентира и върху необходимостта от релевантност между понятия, термини и емпиричния им еквивалент.

В главата за изследване на библиотечните документи е дадено прегледно изложение върху контент-анализа. Пак там е маркиран един още нов, с тясно приложение метод – интент (интенционен) ана-

лиз. Същността му се състои в разкриването на съдържащите се в речта интенции, подтексти. Отделено е внимание и на биографичния метод, за който може да се отбележи, че се радва на значителна популярност както в социологията, така и в модерната историческа наука.

Отделна глава разглежда наблюдението и експеримента. Тук трябва да се отбележи умението на автора да открие спецификите на наблюдението, метод, считан от мнозина за твърде елементарен. Наблюдението не се нуждае от сериозни парични средства, но изисква отлична организация, стриктност на процедурата и голямо търпение. Експериментът е разгледан преди всичко като основа на моделирането. Друг акцент е поставен върху ролята му при доказване на хипотези, и обратно – значението на хипотезата като основа за избор на вида експеримент. Независимо от значителните ограничения и трудности, с които е съпроводено провеждането на експеримент, авторът защитава разбирането, че той е метод с възможности и разновидности, които позволяват приложението му към различни ситуации.

На анкетата и интервюто е посветена глава 5. Обособени са проблеми за типове въпроси, за извадката, за апробирането на въпросника. Пак там намират място ретроспективното интервю, методът на фокус-групите и тестирането, с което една от основните теми при библиотечните изследвания е показана в пълнота. Разработвайки тази част от материята, В. С. Крейденко показва, че отделните изброени методи позволяват разкриване на отделни аспекти на изследваната библиотечна проблематика, които обаче са елементи от големия въпрос за качеството на библиотечните услуги и удовлетвореността на потребителите им.

В отделна, малка глава е разглеждан т.нар. метод на семантическия диференциал (или още на поляризационния профил; метод на Осгууд), чрез който може да се проследи оценяването, което индивидът прави, както и диференцирането и ранжирането на оценката. Авторът застъпва становището, че прилагането на метода е от значение при разкриване на отношение към библиотечната професия, към библиотеката, към дадена книга/автор и др.

Методът на експертната оценка (много популярен и у нас, напр. през 80-те години на миналия век) е обстойно отразен в глава 7. Подчертано е значението му тогава, когато се търси качествена оценка и приложението в случаите, когато разглежданата ситуация не подлежи на математическа формализация. Подробно са отразени неговите специфики, евристични възможности.

Изложението се допълва от речник на близо 80 термини и понятия. Някои са обстойно разглеждани, а други съвсем кратко пояснени. Приложението се състои от различни задачи за овладяване на материала, изложен в книгата. Включени са въпроси, тестове и други задачи за изпълнение.

Бих искала да отбележа сред достойнствата на книгата добре структурираният текст, ясният изказ, конкретните примери, съсредоточаването на вниманието изцяло върху библиотечната проблематика. Текстът е отлично онагледен със схеми и таблици.

Заслужава висока оценка и умелото насочване към необходимите условия за верифициране на дадена хипотеза, към въпроса кога изследванията са релевантни и към значението на план на изследването и на стриктното следване на технологични изисквания и изследователски стъпки.

Достоинство на работата също е, че са показани не само методи, възприемани за „класически“, но и такива, които са във фаза на усвояване в библиотечната изследователска практика. Изложението налага категорично представата за многообразие и комплексност на методите. Изборът и приложението на съответния изследователски метод зависи от комплекс фактори, между които: познаване на самия метод в теоретичен и технологичен план; осмисляне на мястото му сред другите методи и на взаимовръзката (съответната корелация) с тях; възможностите и ограниченията на метода.

Тук е мястото и да се посочи, че авторът, независимо, че е представител на известна със склонността към теоретизиране библиотековедска школа (а и сам показва пристрастеност към теорията), не се увлича в самоцелни теоретизирания. В много отношения книгата му може да послужи като образец за родните автори на различни, претендиращи за учебни помагала, публикации. Бих искала да допълня,

че този труд заслужава внимание и в тази насока. Не са малко примерите от родното библиотекознание, където конкретиката е заменена с общотеоретични постановки, обширни екскурси из чужди автори или самоцелни опити за изграждане на „големи“ теории.

Разглежданата публикация носи изразено авторския почерк на Владимир Крейденко, учен, съчетаващ педагогически опит, подчертана нагласа към иновациите, строго придържане към теорията и изключително внимание към практиката. Негова заслуга е широкото въвеждане на социологически методи и гледни точки в библиотечната наука. В значителна степен той оформя руските концепции за библиотечни изследвания и подготвя своя школа от възпитаници.

Текстът подтиква към осмисляне и преосмисляне на различни теоретични постановки и практически стъпки. Той много ясно показва, че библиотечните изследвания са нюансирана материя; че изискват отлични познания по теорията, овладяването на практиката, прецизността и строгото съблюдаване на технологичните изисквания. Овладяването на изложения в книгата

материал би позволило да се погледне с други очи на библиотеката, на отношението към нея, на четенето и на читателя.

Обръщам внимание на тази книга, не само поради нейните достойнства. Не само и поради факта, че за значителна част от българските библиотечни специалисти руският език е достъпен. Тук бих добавила още, че книгата е поредното свидетелство на мащабите на руската библиотековедска школа. Книгата е поучителна за специалистите, защото показва, че библиотечните изследвания в международен план са актуална проблематика.

Убедена съм, че книги на руски и английски език, съответно трудове на руската и на англо-американската библиотечна мисъл, трябва да бъдат рецензирани и усвоявани, защото те са част от науката (като теория, но и във вид на практика), на която се уповава библиотекознание ни и библиотечните специалисти.

Крейденко, В. С. Библиотечные исследования. Учебно-метод. пособие. – Москва : Русская школьная библиотечная ассоциация, 2007. – 351 с.

Съобщение

Народна библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, Софийски университет
„Св. Климент Охридски“, Факултет по славянски филологии.
Катедра по кирилometодиевистика организират научна конференция и изложба

Великата Рилска пустиня Рилският манастир и св. Иван Рилски

във връзка с проекта на катедрата за дигитализация на ръкописите
и старопечатните книги от Рилския манастир и по повод 70-годишнината на проф. Иван Добрев.

Уважаеми колеги,

Имаме удоволствието да ви поканим да участвате в конференцията, която ще се проведе на 30 и 31 октомври в Народна библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, София. Ще бъдат включени доклади на всякакви теми, свързани със св. Иван Рилски и със светата Рилска обител, с нейната история като книжовен и поклоннически център от Средновековието и Възраждането до наши дни. Специално внимание ще бъде отделено на ръкописната сбирка на манастира. В конференцията могат да участват филолози, историци, изкуствоведи, фолклористи, музиковеди и всякакви други изследователи, които искат да съобщят нещо за нашето най-свято място и неговия патрон. Разноските по пътуването и по пребиваването в София са за сметка на участниците.

Заявките си можете да изпращате на адрес rm2008@abv.bg до 1 септември 2008 г.

ЛЕЧЕБНИТЕ СВОЙСТВА НА РАСТЕНИЯТА

Българската наука се обогати с едно ново изследване в областта на фитологията – книгата „**Лечебните свойства на растенията**“ на д-р инж. Иван Иванов. Основният корпус на изследването обхваща общо 320 статии, в които са представени 301 диви и културни видове растения, а също и 19 отровни и опасни. Всяко едно от описаните растения е онагледено с цветно изображение (рисунка или фотография), като се посочват районите на разпространението му, има подробно описание, посочват се използваните части, съдържанието и лечебните свойства.

В увода към този впечатляващ с прецизността си труд авторът разглежда растението като биологичен завод, спира се на частите от него, които се използват в терапията, както и на тяхното събиране, сушене и съхранение. Обяснена е морфологията на растенията, съпроводена с точно изработени илюстрации и пояснения за частите им – листа, цвят, генеративни органи, съцветия, онагледени общо с 104 илюстрации. Приложена е и класификация на разглежданите видове нисши и висши растения, включени в 52 раздела, 2 класа, 88 семейства и 10 подсемейства.

След основното тяло на изследването съвсем естествено се преминава към разделите: Използването на билките; Речник на здравето; Форми на приложение на билколечението; Фенологичен календар на билкосъбирането. Съществен принос на този уникален труд е включването на подробните пояснения за терапевтичните свойства и приложението на растенията в хуманната и ветеринарна медицина. Накрая е приложен Речник на използваните термини, също богато илюстриран – със 75 рисунки.

За улеснение при ползването на книгата са включени два азбучни указатели: на българските имена на растенията и на научните (латинските). С грижа за опазването на растителното ни богатство е приложен списък на 24 забранени за събиране видове през 2006 г. и на 11 вида в ограничен режим на ползване. За онагледяване на съдържанието на различните раздели са дадени общо 499 цветни илюстрации, което го отличава от всички подобни изследвания и прави този труд достъпен не само за специалисти, но и за широк кръг читатели.

Доц. Мария Михайлова-Мръвкарлова за книгата:

Имам удоволствието да познавам автора на представената по-горе книга д-р инж. лесовъд Иван Иванов от повече от трийсет години и мога да кажа, че през целия си съзнателен живот е бил близо до природата, до растенията. Неговата наблюдателност, стремежът му да ги опознае, изучи и изследва техните качества са били единствено с цел да ги използва в полза на хората. Не само у нас, но и в полята и в планините на Магреба, и в пустинята Сахара, той е преследвал неотлъчно една-единствена цел и като резултат от тази дългогодишна и упорита изследователска работа е книгата му „Лечебните свойства на растенията“. В нея за първи път от публикуваните у нас по тази тема изследвания се дава подробно научно описание с прецизна и богата цветна илюстрация на разглежданите растения, както и начина на тяхната употреба за лечение на различни болести. Затова напълно основателно можем да наречем книгата на Иван Иванов енциклопедия за лечебните свойства на растенията. С богатата информация, която съдържа, тя би била ценна придобивка за всяка библиотека.

Иванов, Иван. Лечебните свойства на растенията. – Пловдив : изд. къща Жанет 45, 2007. – 597 с. с цв. ил.

НАУЧНО-ДОКУМЕНТАЛЕН ФИЛМ НА СВУБИТ „РИТЪМЪТ НА ВРЕМЕТО”

Информационна карта на нестинарството като
отразена в историографията културна трансмисия

ВИОЛЕТА БОЖИЛОВА

„Ритъмът на времето”(1) е филмов продукт с некомерсиална цел, който е информационно-културологично интердисциплинарно изследване на нестинарството и ще бъде разпространен в българските библиотеки. Това стана ясно на предпремиерата на филма, която се състоя на 28 септември 2007 г. в странджанското село Българи.

Научно-документален, филмът е посветен на усилията да се прониква в явното и неявното знание за всяка информационна среда, чрез което тя се трансформира в нейна говореща ни карта-пътеводител. Антропологичното единство на духовната, менталната и телесната сфера, както и връзките на нестинарската обредност с целия религиозен спектър на човечеството, определят нестинарството като значим феномен, чийто култ е сакрален код, подложен на рационално описание и дешифриране чрез филма.

Филмът бе представен от проф. Стоян Денчев – председател на Съюза на народните читалища и ректор на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии (СВУБИТ), и от проф. Александра Куманова, които са част от творческия екип.

На 28 септември м. г. предпремиерата събра в центъра на село Българи, под откритото звездно небе на Странджа, многолюдна публика от официални гости и местни жители. Придошлото множество от хора от Странджанския регион и от други краища на България с приповдигнато настроение видя филма, в кадрите на който се появяваха местни жители, приветствани от публиката с бурни аплодисменти.

Село Българи (др. назв.: Ургари, Вургари) се счита за коренното място на българската нестинарска ритуална обредност и на 3 юни – празника на св. св. Равноапостоли Константин и Елена – след половинвековно прекъсване, отново всяка година при залез слънце в огнения кръг на жаравата, пред многохилядните погледи, нестинарите влизат в огъня, за да осъществят сакралната връзка Земя–Космос и със силата на „вгълбеното мълчание“ да олицетворят сливането на човека с природата. Фолклорната нестинарска обредност в Странджа е вкоренена в християнската религия през многообразни културни трансмисии.

През II хилядолетие преди Христа в Средиземноморието на базата на предноазиатски и египетски вярвания се оформя орфизмът, който в Тракия се изповядва в устна фолклорна обредност (тракийски орфизъм) до установяването на християнството. В тези културни пластове се откриват и рудиментите на нестинарската обредност.

Известен със задълбочения си интерес към българския фолклор, един от първите, търсещи обяснение на нестинарството, е Петко Р. Славейков. Той пише: „Тези, които ги прихваща св. Костадин, та играят боси в огъня, казват ги ищинари... Тая дума трябва да е вещинари от веш, вешер, вещица, тоест знаещият...” За Петко Р. Славейков обредът е християнизиран тракийски, а носителите му са българи, някои от които погърчени. Акад. Михаил Арnaudов вижда връзка между нестинарството и „средноазиатския шаманизъм и неговите екстази, магии, пророчества и чудесни лекувания”. Чуждестранни автори пък смятат, че

нестинарството води началото си от древногръцката Дионисиева обредност.

В най-ново време много изследователи работят по темата – истории, етнографи, фолклористи, с подобни и различаващи се разбирания.

Поднесен като триптих от ключови образи и понятия по концепцията „информационна среда“ (интеракции-информационни технологии-информационни фондове): Дух Светий (Любов)-Огън (Материя)-Слънце (Енергия), във филма „Ритъмът на времето“ се завърта кълбото от въпроси за нестинарската обредност. „Широко разпространен религиозен езически култ ли е нестинарството или е шаманска обредност?“, „Планетарно значими верски смесвания или локален фолклорен феномен е то?“ – дилеми, които нямат еднозначно решение.

Научно-документалният филм – изследване не изключва нито един от информационните планове на реалността и съзнанието. Водеща е идеята за проникване в смисъла на информационното единство на феномена „Нестинарство“, като се фиксира неговата информационна среда в единство с ареала на Странджа – физичен, биологичен, културен.

Избраният уникален – интегрален антропологичен и информационен – ракурс на филма позволява многобройни прочити на поднесената феноменология на нестинарството. Точно в цялостното съпоставяне на многообразните гледища е ключът на търсенията на творческия екип и, възможно, именно в тези съпоставяния се крие и кодът на културните трансмисии на времената, преминали към и през Странджа и отседнали в нея.

Зашото знанието и светът през XXI в. са едно многомерно трансформиращо се цяло и следва да се четат и разбират в сравнение, в диалектическо многообразно единство на информационната среда като интегрално социокултурно цяло – както бе казано още на първото представяне на филма „Ритъмът на времето“ и от самите негови създатели – философи, антрополози, специалисти по информационно моделиране, истории, религиоведи, етнологи, медици, културолози, и от местните жители – герои на филма, и от представителите на местната

власт – кметовете та селата Българи, Бродилово, Кости, Кондолово и градчетата Царево и Малко Търново...

Засега филмът е прожектиран с успех и по други поводи. На 15 октомври 2007 г. „Ритъмът на времето“ бе показан в Западния католическия университет на град Анже (Франция). Представен бе от проф. Стоян Денчев, доц. Свободна Вранчева (СВУБИТ) и от проф. Клер Лабал. На 1 ноември 2007 г. – Деня на народните будители – в НДК в София в хода на Тържествената церемония по откриването на V Национална конференция с международно участие „Книгата и духовността в европейската информационна цивилизация“ (СВУБИТ) се състоя тържествената прожекция на филма, на която бяха представени известни учени от центровете на информатизацията на България и чужбина от целия интердисциплинарен спектър на знанието, явяващи се членове на научния екип, разработващ проблематиката на информационната карта на нестинарството.

На 4 декември 2007 г. филмът бе прожектиран и в Москва (Русия) по време на организираната от Европейската комисия под егидата на ЮНЕСКО X юбилейна международна конференция EVA 2007 – „Информационно общество, култура, образование“, на която бе показан като визуализация на представения в пленарната сесия доклад на проф. Стоян Денчев и проф. Александра Куманова „Планетарна информационна среда на културата (Върху опита на прочитане на нестинарството): Рационална карта“.

Бележка

1. Продуцент: БУЛФИЛМ, СВУБИТ, проф. Стоян Денчев; идея и концепция – проф. Стоян Денчев; сценаристи – проф. Александра Куманова, ст.н.с. Милен Куманов; режисьори – Александра Куманова, Андрей Алтъпармаков; оператор – Стефан Алтъпармаков; консултанти: проф. Николай Цв. Кочев (София), проф. Мишел Виевиорка (Париж), проф. Франческа Брези (Рим), проф. Елза Вилфрид (Фрайбург), проф. Николай Яръмов (София), О. Мариуш Полцин (София); редактори – ст.н.с. Никола Казански, Антон Даскалов.

На 13 март т.г. посланикът на Кралство Швеция Н. Пр. Бертил Рут връчи факсимилното копие на „Сребърната библия“ (Codex Argentum) в дар на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“. Шведските държавни институции са определили Народната библиотека като най-подходящото място за съхранение на копието на този ценен екземпляр от „Сребърната библия“. Преводът от готски е направен от архиепископ Вулфила, който през IV в. е живял по българските земи. „Сребърната библия“ е експонирана в специалната витрина във фойето на Народната библиотека преди да постъпи във фонда.

На 4 април т.г. в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ бе открита изложба живопис на Александър Терзиев. Художникът и творбите му бяха представени от проф. Боряна Христова – Директор на Народната библиотека, в присъствието на секретаря на секция „Живопис“ в СБХ г-н Станислав Памукчиев, заместник-министъра на културата г-жа Надежда Захариева и Н. Пр. Цунехару Такеда – посланик на Япония в България.

На 24 април т. г., Велики Четвъртък, в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ бе открита изложба с над 500 пощенски картички от колекцията на Петър Величков. Те са включени в новата му книга „Великденски и пролетни картички от Третото българско царство“, издадена от „Изток-Запад“.

Изложбата откри директорката на Народната библиотека проф. д-н Боряна Христова. За ценността на книгата, в която за пръв път са събрани образци на побългарени и авторски наши картички от Георги Атанасов, Вадим Лазаркевич, Илия Бешков и др. известни художници, говори Иван Бърнев, съставител на книгите „Непознатата България“ и „Непознатата София“. За приноса на книгата се изказа доц. Алберт Бенбасат, който припомни, че Петър Величков умее да подбира неразработени теми и да довежда начинанието си до книга. Всички картички са репродуцирани в книгата цветно, а самата тя е луксозно подвързана.

НОВИ СПРАВОЧНИЦИ В НБКМ

Общественно-политически науки

Республика БЕЛАРУСЬ : Энциклопедия : В 6 т. / Редкол. Г. П. Пашков – гл. ред. и др. – Минск : Беларус. энцыклапедыя, 2005 – ISBN 985-11-0341-1

Т. 1. – 2005. – 1040 с. : с цв. ил.

ISBN 985-11-0342-X

Т. 2. А-Герань. – 2006. – 912 с. : с цв. ил. ВОСКОБОЙНИКОВ, Валерий Михайлович

Энциклопедический православный словарь : Толкование символов и обрядов : Описание главнейших православных святынь / В. М. Воскобойников. – Москва : Эксмо, 2005. – 542 с. – (Библиотека словарей)

Библиогр. в края на кн.

ISBN 5-699-13195-7

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ Сучасної України : Т. 1- / Головна редкол. І. М. Дзюба – співголова и др. – Київ : НАН України, 2001 – .

Изд. Наук. т-во ім. Шевченка. Инст. енцикл. досліджень НАН України.

ISBN 966-02-2074-X

Т. 4. В-Вог. – 2005. – 700 с. : с цв. ил.

ISBN 966-02-3354-X

Т. 5. Вод-Гн. – 2006. – 728 с. : с цв. ил.

ISBN 966-02-3355-8

СМИРНОВ, Михаил Юрьевич

Реформация и протестантизм : Словарь / М. Ю. Смирнов. – Санкт-Петербург : Санкт-Петербург. унив., 2005. – 197 с.

Библиогр. в края на кн.

ISBN 5-288-03727-2

ЧУВАКОВ, Вадим Никитич

Незабытые могилы : Российское зарубежье: некрологи 1917-2001 : В 6 т. / Состав. В. Н. Чуваков. – Москва : Пашков дом, 1999.

Името на авт. не отбелязано на кор. – Изд. Рос. гос. библиотека. Отд. литературы рус. зарубежья.

Т. 6. Кн. 2. Скр-Ф. – 2006. – 724 с.

Библиогр. в края на кн.

ISBN 5-7510-0345-4

ШИЛОВ, Денис Николаевич и др.

Члены Государственного совета

Российской империи: 1801–1906 : Библиографический справочник / Д. Н. Шилов, Ю. А. Кузьмин. – Санкт-Петербург : Дмитрий Буланин, 2007. – 993 с.

Изд. Рос. нац. библиотека.

ISBN 5-86007-515-4

ЯХОНТОВ, Константин С.

Китайские и маньчжурские книги в Иркутске / К. С. Яхонтов. – Санкт-Петербург : Центр Петербург. востоковедение, 1994. – 141 с. ; 22 см. – (Серия Архив российского востоковедения)

Изд. РАН. Инст. востоковедения и др.

ISBN 5-85803-023-8

ANHEIER, Helmut K. et al.

A dictionary of civil society, philanthropy and the non-profit sector / Helmut K. Anheier, Regina A. List. – London etc. : Routledge, 2005. – XXII, 306 p.

Bibliogr. p. 303–306.

ISBN 1-85743-166-9

BIOGRAFICKY slovník českých zemí : 1- / Red. Jana Brabencova et al. – Praha : Libri, 2004 – . –

Ed. Hist. Ust. AV CR.

ISBN 80-7277-214-7

3. Bas-Bend. – с. 2005. – XVII, 264-375 p.

ISBN 80-7277-287-2

4. Bene-Bez. – с. 2006. – XVIII, 376-477 p.

ISBN 80-7277-299-6

5. Bi-Bog. – с. 2006. – XVIII, 478-585 p.

ISBN 80-7277-309-7

6. Boh-Boz. – XVII, 109 p.

ISBN 978-80-7277-239-1

CHIRULESCU, Marian et al.

Ploiesti – trecut si prezent : Bibliografie selectiva, adnotata, chronologico-alfabetica / Marian Chirulescu, Gh. Marinica. – Ploiesti : Ploiesti-Mileniul III, 2005. – XII, 237 p.

ISBN 973-87051-6-9

ENCICLOPEDIA personalitatilor din Romania : Lucrare principala. – Zug : Hubners Who is Who, 2006. – 994 p. : portr. + 1 CD-ROM

ISBN 3-7290-0062-4

ENCYCLOPEDIA of tourism / Ed. by Jafar Jafari. – London etc. : Routledge, 2000. – XXXV, 683 p. – (Routledge world reference series)

ISBN 0-415-30890-9

HANDBOOK of Korea. – 11. ed. – Elizabeth, NJ etc. : Hollym, 2004. – 671 p. : col. ill. ISBN 1-56591-212-8

HORCAKOVA, Vaclava et al.

Select bibliography on Czech history : Books and articles 2000-2004 / Comp. by Vaclava Horcakova, Kristina Panek ; Ed. and introd. by Jaroslav Panek. – Prague : Inst. of History, 2005. – 375 p. + 1 CD. – (Prace Historického ustavu AV CR. Rada D. Bibliographia ; Sv. 13)

ISBN 80-7286-078-X

An ILLUSTRATED guide to Korean culture. – Seoul : Hakgojae, 2003. – 479 p. : col. ill.

Ed. Nat. Acad. of the Korean Lang. – Bibliogr. p. 471–473.

ISBN 89-85846-98-1

An INTRODUCTORY bibliography for Japanese studies : Vol. 1–. – Tokyo : Japan Found., 1974 – .

Vol. 14. Pt. 1. Social sciences : 2000–01. – 2006. – VI, 272 p.

ISBN 4-87540-060-8

IONITOIU, Cicerone

Victimele terorii comuniste : Arestati, torturati, internitati, ucisi : Dictionar A – / Cicerone Ionituiu. – Bucuresti : Masina de scris, 2000 –

ISBN 973-99994-2-5

Dictionar P-Q / Lucrare rev. de Filip-Lucian Iorga. – 2006. – 503 p. : portr.

ISBN 973-8491-26-6

MACKILLOP, James

A dictionary of Celtic mythology / James Mackillop. – Oxford etc. : Oxford Univ. Press, 2004. – XXXIV, 456 p. – (Oxford paperback reference)

Кор. загл. Oxford dictionary of Celtic mythology.

ISBN 0-19-860967-1

A NAGYVARADI Romai Katolikus Egyhazmegyei Konyvtar regi allomanya : T. 1–. – Budapest etc. : Akad. K. etc., 2005 – . – (A Karpát-medence magyar konyvtarainak regi konyvei, ISSN 1786-5611 ; N 1)

ISBN 963-200-488-4-o

1. Osnyomtatványok XVI. századi nyomtatványok Regi Magyar Konyvtar : Katalogus / Osszeall. Emodi Andras. – XLVI, 295 p.

ISBN 963-200-489-2

PAWLIKOWA, Teresa et al.

Bibliografia bibliografii Polskich : 1971–1985 : T. 1–2 / Oprac. Teresa Pawlikowa, Marzena Przybysz. – Warszawa : Bibl. Narodowa, 2006. –

Ed. Inst. Bibliogr.

ISBN 83-7009-557-7

T.1. – LIII, 668 p.

T.2. – V, 669–1413 p.

WHO is...? (v Ceske republice) : Dodatkové dilo / Zalozeno Ralphem Hubnerem. – 5. vyd. – Zug : Who is Who, 2006. – 1840 p. : portr. + 1 CD-ROM

ISBN 3-7290-0060-8

WHO is who in der Bundesrepublik Deutschland : Supplementwerk der biographischen Enzyklopadie fuhrender Frauen und Manner Deutschland : T. 1–2. – 12. Ausg. – Zug : Hubners Who is Who, 2006. – + 1 CD-ROM

ISBN 3-7290-0052-7

T. 1. A–Las. – 3198 p. : ill.

T. 2. Lat–Z. – 3205–6387 p. : ill.

WHO is who Magyarorszagon : Kiegészítő kotet. – 5. kiad. – Zug : Hubners Who is Who, 2007. – 2099 p. : portr. + 1 CD-ROM

ISBN 978-3-7290-0059-9

WHO is who in Österreich : Supplementwerk der biographischen Enzyklopadiefuhrender Frauen und Manner Österreichs / Grunder und Hrsg. Ralph Hubner. – 21. Ausg. – Zug : Who is Who, 2006. – 2574 p. : portr. + 1 CD-ROM

ISBN 3-7290-0056-X

WHO is who w Polsce : Encyklopedia biograficzna z zyciorysami znanych Polek i Polakow : Cz. 1–2. – 5. Wyd. – Zug : Hubners Who is Who, 2006.

ISBN 3-7290-0055-1

Cz. 1. A–Mak. – 2251 p. : portr.

Cz. 2. Mal–Z. – 2263–4493 p. : portr.

WHO is who Türkiye : Birinci Baski. – Zug : Hubners Who is Who, 2007. – 1320 p. : portr. + 1 CD-ROM

ISBN 3-7290-0070-5

**Литературознание, езикознание
и искусство**

БАБИЧЕВА, Майя Евгеньевна

Писатели второй волны русской эмиграции : Биобиблиогр. очерки / М. Е. Бабичева. – Москва : Пашков дом, 2005. – 448 с. – (Автор, книга, судьба)

Изд. Рос. гос. библиотека. НИО библиографии. – Библиогр. след всеки очерк.

ISBN 5-7510-0291-1

БОЛЬШОЙ академический словарь русского языка : Т. 1. – / Гл. ред. К. С. Горбачевич. – Москва и др. : Наука, 2004. –

Изд. РАН. Инст. лингв. исслед.

ISBN 5-02-033660-2

Т. 4. Г-День. – 2006. – 679 с.

ISBN 5-02-034072-3

Т. 5. Деньга-Жюри. – 2006. – 695 с.

ISBN 5-02-034073-1

Т. 6. З-Зятюшка. – 2006. – 827 с.

ISBN 5-02-026429-6

ВЛАСОВ, Виктор Георгиевич

Новый энциклопедический словарь изобразительного искусства : В 10 т. / Виктор Власов. – Санкт-Петербург : Азбука-Классика, 2004. –

ISBN 5-352-01119-4

Т. 5. Л-М. – 2006. – 768 с. : с ил., 8 л. : цв. ил.

ISBN 5-352-01922-5

СЛОВАРЬ обиходного русского языка Московской Руси XVI-XVII веков : Вып. 1 – / Под ред. О. С. Мжельской. – Санкт-Петербург : Наука, 2004. –

Изд. Санкт-Петербург. гос. унив. Межкаф. словарь. кабинет им. проф. Б. А. Ларина и др.

ISBN 5-02-027017-2

Вып. 2. В-Вопь. – 2006. – 341 с.

ISBN 5-02-026369-9

АЙТО, John

The Oxford dictionary of rhyming slang / John Ayto. – Oxford etc. : Oxford Univ. Press, 2003. – XVII, 309 p. ; 20 см. – (Oxford paperback reference)

ISBN 0-19-860751-2

BEZLAJ, France

Etimoloski slovar slovenskega jezika : Knj. 1–4 / France Bezljaj. – Ljubljana : Sloven. akad. znanosti in umenosti, 1977–2005. –

Knj. 4. S-Z / Ured. Marko Snoj, Metka Furlan. – 2005. – XI, 494 p.

Bibliogr. p. V–XI.

ISBN 961-6568-19-1

BOCALE, Paola

Glossario bulgaro-italiano, italiano-bulgaro di termini linguistici / Paola Bocale. – Milano : Lampi di stampa, 2007. – 132 p.

ISBN 978-88-488-0603-9

BOCALE, Paola

Glossario russo-italiano di termini grammaticali / Paola Bocale. – Milano : Lampi di stampa, 2004. – 135 p. – (Il cantiere ; 5)

ISBN 88-488-0333-4

DICTIONARY of Korean art and archaeology / Ed. by Roderick Whitfield. – Elizabeth, NJ etc. : Hollym, 2006. – XV, 332 p. : ill.

ISBN 1-56591-201-2

DOLAN, Terence Patrick

A dictionary of Hiberno-English : The Irish use of English / Comp. and ed. by Terence Patrick Dolan. – 2. ed. – Dublin : Gill & Macmillan, c. 2006. – XXIX, 278 p.

Bibliogr. p. 267-278.

ISBN 0-7171-4039-3

HAUGEN, Einar

Norsk-engelsk ordbok : Norsk (bokmal og nynorsk) med oversettelser til amerikansk egelsk ; Med en historisk og grammatisk innledning = Norwegian-English dictionary : A pronouncing and translating dictionary of modern Norwegian (Bokmal and Nynorsk) ; With a hist. and grammatical introd. / Einar Haugen. – 4. ed. – Oslo : Universitetsforlaget, c. 1996. – 533 p.

ISBN 82-00-22722-7

LENS-PECHAKOVA, Lilia

Nederlands-Bulgaars woordenboek / Lilia Lens-Pechakova = Холандско-български речник / Лилия Ленс-Пешакова. – 2. druk. – Leuven : Lens-Pechakova, 2002. – 430 p.

ISBN 90-803501-3-3

MILLS, Anthony David

A Dictionary of British place-names / A. D. Mills. – Oxford etc. : Oxford Univ. Press, c. 2003. – XXXVII, 533 p. : m. – (Oxford paperback reference)

Коп. загл. Oxford dictionary of British place names. – Bibliogr. p. 529–533.

ISBN 0-19-852758-6

MUGENIENE, Ilona

Trumpas rusu-lietuviu ir lietuviu-rusu kalbu zodynas = Краткий русско-литовский и литовско-русский словарь / Parengė Ilona Mugeniene. – Kaunas : Vaiga, 2001. – 512 p.

Името на авт. взето от гърба на загл. с.

ISBN 9955-407-40-9

The OXFORD dictionary of proverbs / Ed. by Jennifer Speake. – Oxford etc. : Oxford Univ. Press, 2004. – XIII, 375 p. – (Oxford paperback reference)

ISBN 0-19-860894-2

The OXFORD dictionary of word histories / Ed. by Glynnis Chantrell. – Oxford etc. : Oxford Univ. Press, 2004. – [4], 560 p. – (Oxford paperback reference)

ISBN 0-19-860893-4

SLOVNIK nespisovne cestiny : Argot, slangy a obecna mluva od nejstarsich dob po soucasnost historie a puvod slov / Ed. Jan Hugo et al. – Praha : Maxdorf, c. 2006. – 415 p.

Bibliogr. p. 414–415.

ISBN 80-7345-086-0

SLOWNIK polsko-bulgarski, bulgarsko-polski / Tlum. slovn. Bogumila Benda. – [Czernica] : Level Trading, S. a. – 445 p.

ISBN 83-89635-23-2

ZIDARO-KOUNOVA, Sirma

Cesko-bulharska konverzace / Sirma Zidaro-Kounova. – Ostrava : Montanex, 2006. – 152 p. : ill.

ISBN 80-7225-217-8

Естествени науки и техника

DICTIONAR explicativ pentru stiintele exacte : Energetica : Roman-Englez-Francez : 1-. – Bucuresti : Acad. Romana etc., 2002. – (Energetica)

4. Sisteme de protectie si automatizari. – 2004. – XI, 96 p.

ISBN 973-27-1147-7

5. Electrotehnica generala. – 2005. – XI, 117 p.

Bibliogr. p. 117. -

ISBN 973-27-1297-X

GYLLIN, Roger

Bulgariska, svenska och engleska fagelnamn / Roger Gyllin. – Uppsala : Uppsala univ., 2006. – 183 p. – (Slaviska specialordlistor, ISSN 0283-3204 ; 11)

Bibliogr. p. 177–182.

ISBN 91-506-1856-3

The HANDBOOK of clinical tested herbal remedies : Vol. 1–2 / Ed. Marilyn Barrett. – New York etc. : The Haworth Herbal Press etc., c. 2004. – (Haworth series in evidence-based phytotherapy)

ISBN 0-7890-1068-2

Vol. 1. – XXXVII, 744 p.

ISBN 0-7890-2723-2

Vol. 2. – 745–1435 p.

ISBN 0-7890-2724-0

INCE, Darrel

A dictionary of the internet / Darrel Ince. – Oxford etc. : Oxford Univ. Press, 2001. – IX, 340 p. + 1 CD

ISBN 0-19-280124-4

RICHTER, Ekkehard

Technisches Worterbuch [Электронен речуц] : Englisch-Deutsch, Deutsch-Englisch / Ekkehard Richter. – 2., erw. Ausg. – Berlin : Cornelsen, c. 2003. – 1. опт. диск

Изд. Обложка. – Изисквания на системата: PC с процесор Pentium PC, видео карта (SVGA), оперативна памет 32 MB RAM, CD-ROM устройство; Windows 98/2000/NT/XP. – Изд. в кутия.

ISBN 3-464-49469-1

Справочници с общ характер

DICTIONAR enciclopedic : Vol. 1–. – 3. ed. – Bucuresti : Ed. encicl., 1993. –

ISBN 973-45-0143-7

Vol. 6. R – S. – 2006. – XV, 641 p. : ill., 2 f. : col. ill.

ISBN 973-45-0530-0

Редактор Елха Денева

elha_deneva@abv.bg